

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
QEYRİ-HÖKUMƏT TƏŞKİLATLARINA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ AGENTLİYİ

MİRAS
Mədəni İrsin Üyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi

mədəni irs ustad məktəbi

MƏDƏNİ İRS BEYNƏLXALQ USTAD MƏKTƏBİ

TƏDRİS VƏSİTİ

Hazırlayan:
Dr. Fariz XƏLİLLİ

BAKİ - 2025

Kitabın məzmunu “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin cavabdehliyindədir, bu baxımdan kitabın məzmunu Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin mövqeyini əks etdirmir.

Kitab Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin maliyyə yardımı ilə hazırlanmışdır.

Xəlilli, Fariz. (Hazırlayan). (2025). Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi: Tədris vəsaiti. Bakı: Xan.

16-25 iyul 2025-ci il tarixlərində “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi ilk dərslərinə başlamışdır. Dərslər müxtəlif mədəni irs mövzularında olub, Azərbaycan, Türkiyə, İtaliya irs mütəxəssisləri tərəfindən aparılmışdır. Təlimçilərin mühazirələri tədris vəsaiti şəklində nəşrə hazırlanmışdır.

Elmi redaktor: Prof.Dr. Qafar Cəbiyev

Rəyçilər: Prof.Dr. Kübra Əliyeva

Prof.Dr. Şikar Qasımov

Tərcümə: Fariz Xəlilli

Dizayn: İntiqam Məhəmmədli

Koordinator: Məleykə Hüseynova

Fotolar: Nicat Nağızadə, Fariz Xəlilli, Elmira Abbasova, Fidan Xəlilli, Fərid Xəlilli

ISBN: 978-9952-8561-2-5

© “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi, 2025

MÜNDƏRİCAT

Prof.Dr. Qafar Cəbiyev - MƏDƏNİ İRS USTAD MƏKTƏBİ KURSUNA GİRİŞ VƏ YA MƏDƏNİ İRSİN TƏDQIQI, QORUNMASI VƏ TƏŞVİQİ İSTİQAMƏTİNDƏ PRIORİTETLƏR: ƏNƏNƏVİ YANAŞMALAR VƏ YENİ ÇAĞIRIŞLAR.....	6
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1006	
Prof.Dr. Luici Skrinzi - ZƏRGƏRPALAN HAMAMI: BEYNƏLXALQ TƏDQIQAT VƏ KONSERVASIYA MİSSİYASI.....	18
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1018	
Dr. Fariz Xəlilli - MƏDƏNİ İRS ABİDƏLƏRİNDƏ ARXEOLoji TƏDQIQATLAR	25
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1025	
Məleykə Hüseynova - MƏDƏNİ İRSİN QORUNMASI SAHƏSİNDƏ MİLLİ VƏ BEYNƏLXALQ TƏNZİMETMƏ	43
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1043	
Dos.Dr. Günel Seyidəhmədli - AZƏRBAYCANIN TARİX-MƏDƏNİYYƏT QORUQLARI.....	65
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1065	
Prof.Dr. Şikar Qasımov - AZƏRBAYCANIN QEYRİ-MADDİ MƏDƏNİ İRSİ VƏ ONUN YUNESKO-DAKI YERİ.....	87
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1087	
Dos.Dr. Pərvin Ahançı - TARİXİ-MƏDƏNİ İRSİN RƏQƏMSALLAŞDIRILMASI	103
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1103	
Dos.Dr. Həbibə Əliyeva - MƏDƏNİ İRS ABİDƏLƏRİ ÜZƏRİNDƏKİ EPİQRAFİK TƏDQIQATLAR	129
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1129	
Dr. Şəhla Xəlilli - DÜNYA YADDAŞI: ƏLYAZMA İRSİ	142
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1142	
Dr. Nəzmin Cəfərova - MUZEYLƏR MƏDƏNİ İRSİN KEŞİYİNDƏ.....	154
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1154	
Gülşən Hüseynova - FÖVQƏLADƏ HALLAR ZAMANI MƏDƏNİ İRSİN MÜHAFİZƏSİ.....	185
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1185	
Arzu Həsənlı - MƏDƏNİ İRSİN SOSİALLAŞMASI VƏ ONUN CƏMİYYƏT ÜÇÜN ƏHƏMİYYƏTİ.....	205
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1205	
Aidə Məlikova - MƏDƏNİ İRS TURİZMİ	211
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1211	
Prof.Dr. Zəhidə Məmmədova, Dos.Dr. Məhəmməd Nurməmmədov - MEMARLIQ ABİDƏLƏRİNİN BƏRPASI VƏ KONSERVASIYASI.....	224
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1224	
Cəlaləddin Küçük, Nədirə Mınə Yar - BƏRPA VƏ KONSERVASIYADA MATERİALLAR.....	246
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1246	
Əfqan Quliyev - BƏRPA LAYİHƏLƏRİNİN HAZIRLANMASI VƏ UĞURLU TƏCRÜBƏLƏR.....	259
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1259	
Prof.Dr. Qafar Cəbiyev, Dr. Fariz Xəlilli, Dr. Elmira Abbasova - Bakı şəhəri Yasamal rayonu Həmidəğa Hüseynzadə küçəsində yerləşən Hamam binası daxilində və ətrafında konservasiya və təmizləmə işləri çərçivəsində aparılan arxeoloji tədqiqatların HESABATI.....	263
https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1248	

müxtəlif material qrupları üçün laboratoriya layihələri təqdim edilir. “Açar təhvil” bərpa laboratoriyası dizaynında tərəfimizdən həllər inkişaf etdirilir. Xüsusilə muzeylər, universitetlər və tədqiqat institutları üçün modulyar sistemlərlə laboratoriya qurulması həyata keçirilir.

- Təhsil və tətbiq dəstəyi: Firma təqdim etdiyi texniki avadanlıqlarla yanaşı, istifadəçi təlimi və sahədə tətbiq dəstəyi də verir. Emalatxana işləri, seminarlar və texniki sənədlər xidmətləri ilə mütəxəssis səviyyəsini artırmağı hədəfləyir.
- Lazer təmizləmə sistemləri: EOS QS, Thunder Art, Light Brush kimi məhsullarla bioloji təbəqə, kir və lak kimi arzuolunmaz təbəqələr səthə zərər vermədən təmizlənir. Bu sistemlər xüsusilə daş, ağac, şüşə, parça, suvaq və metal səthlərdə təhlükəsiz şəkildə istifadə olunur. Lazer təmizləmə səthdəki patinaya zərər vermədən işləməsi ilə ön plana çıxır.
- Su ilə təmizləmə sistemləri: Bresciani TR tərəfindən təqdim edilən isti və soyuq su ilə işləyən təzyiqli sistemlər, saf su istifadəsi ilə maksimum təmizlik effektivliyi təmin edir. Bu sistemlər daş fasadlar, abidələr və divar rəsmləri üçün idealdır.
- İnfraqırmızı kamera sistemi (IRIS sistemi): NIR Digi sistemi yaxın-Infraqırmızı (Near Infrared, NIR) reflektografiyası üçün nəzərdə tutulmuş inkişaf etmiş vizual yoxlama həllidir. Bu sistem pigmentlərin 800 nm ölçüsündəki dalğa uzunluqlarında şəffaf davranış göstərmə prinsipindən istifadə edərək bir təbəqənin altındakı hazırlıq eskizlərini, sənətkarın pentimentlərini (dəyişdirilmiş və üzəri boyanmış əvvəlki təsvirlərin, formaların və ya fırça hərəkətlərinin mövcudluğu və ya üzə çıxması) və əvvəlki müdaxilələri görünən işıqdan kənar dalğa uzunluqları vasitəsilə ortaya çıxarır. Sistemin aşkarlama aralığı pigmentin udma əyrilərinin çox olduğu spektrə uyğun olub, xətalı kontrast əsasında detalları dəqiq şəkildə aşkarlama imkanı verir. NIR Digi yüksək dəqiqlikli CCD və ya CMOS sensorları və xüsusi NIR filtrləri ilə təchiz olunmuş portativ bir cihazdır. Sənətsünəşlik, bərpa və konservasiya layihələrində hazırlıq eskizlərinin, alt təbəqələrin və təmir işlərinin vizual analizini təmin edərək əsərlərin keçmiş struktur qatlarına girişi təqdim edir.
- Bioloji dezinfeksiya texnologiyaları: Oksigensiz mühitdə dezinfeksiya (Nitrex sistemi) xüsusilə kağız, ağac və etnoqrafik materialların zərərvericilərdən təmizlənməsi üçün effektiv bir metoddur. Bu sistemlər aşağı oksigen səviyyələrində böcəklərin və kifin aradan qaldırılmasını təmin edir.
- Fermentlər - səthi-aktiv maddələr: Bresciani TR-nin bərpa sahəsində təqdim etdiyi fermentlər və səthi-aktiv maddələr ənənəvi təmizləmə vasitələrinə nisbətən həssas, effektiv və ekoloji cəhətdən dost alternativlər təqdim edir.
- Nano texnologiya tətbiqləri: CaLoSiL kimi nano-kalsium hidroksid əsaslı konsolidantlar freska, məhlul və daş səthlərin mikrostrukturunu gücləndirmək üçün istifadə olunur. Nano hissəciklərin yüksək nüfuzetmə qabiliyyəti sayəsində dərinləşdirilmiş struktur möhkəmləndirməsi mümkün olur.

Mikroinyeksiya sistemləri. Sistem inyeksiya sürətinin elektronika vasitəsilə tənzimlənməsini təmin edən uzaqdan idarəetmə sisteminə və bir ədəd tərs pompalama mexanizminə malikdir. 5 metr hündürlüyə qədər məhlul qarışığı (palçıq) göndərə bilən maşın üzərində quraşdırılmış tikinti meydançası tipli mikroinyeksiya/konsolidasiya sistemi olaraq asanlıqla daşınır. Bütün sistem iş bitdikdən sonra asanlıqla təmizlənir. Daşınmaz abidələrdə çat doldurma, konsolidasiya və bərpa məhlulu tətbiqlərində istifadə olunur. Daş tikililərdə dağılmış səthlərin daxildən təmiri üçün ideal bir həlldir.

Bərpa məhlulları - bağlayıcılar. Suvaqlar, keramika və ya daş örtükləri, freska kimi səthlərdən ayrılmış əsərlərin inyeksiya yolu ilə möhkəmləndirilməsi, böyük boşluqların doldurulması üçün xüsusilə uyğun bir məhsuldur. Qədim divar tikintisində istifadə edilən materiallara uyğun olaraq sönmüş əhənglə istehsal edilmiş mikro inyeksiya məhlulları köhnə binalarda bərpa işlərinin ayrılmaz bir hissəsidir.

Səth təmizləmə süngərləri və toz, həlledici buxarı dezinfeksiya sistemləri.

Wishab süngərləri. Kağız, kanvas, freska kimi həssas materiallar üzərində fiziki təmizlik üçün istifadə edilir. Süngərlər sərt bir təbəqə üzərində zəhmət kimi yumşaq açıq sarı süngərbənzər maddədən hazırlanır, təhlükəli maddələr ehtiva etmir və pH dəyəri ortadır.

Quru təmizlik süngərləri: Vulkanizasiya edilmiş kauçuk süngəri yüksək əmmə gücünə malik olub, üzərində tətbiq edilən pasta doldurma materiallarının təmizlənməsi üçün uygundur. Həssas səthlərə zərər vermədən təmizlik təmin edir.

Tozсорan aspiratorlu bərpa masaları. Laboratoriya və emalatxanalarda gigiyenik və təhlükəsiz iş mühiti təmin etmək üçün vacib avadanlıqlardır.

HEPA filtrlı toz aspiratorları. Həssas sənət əsərləri və muzey vitrinlərində yığılmış, çatması çətin olan toz və digər inadkar hissəciklərin diqqətlə çıxarılması üçün dizayn edilmiş yüngül, kompakt, peşəkar aspiratorlardır. Bu cihaz iki fərqli qoşulma nöqtəsi sayəsində həm aspirasiya, həm də üfləmə funksiyalarına malikdir. Cihazın üzərindəki tənzimləmə düymələri vasitəsilə sorma və ya üfləmə gücləri elektron şəkildə tənzimləyə bilər. “Muzey” tipli aspirator yumşaq plastıkdən hazırlanmış bir sıra aksesuarlar sayəsində hər cür səthdə heç bir zərər vermədən və yüksək dəqiqliklə işləyir.

Həllədicı buxarları üçün aspiratorlar. Aşağı səslə işləyən (70 ± 3 dB(A)) təkərli özünü təmizləyən cihazlar, orqanik, bazik, amin, amonyak, epoksid qatranlar, ozon, bəzi turşuların buxarları, az miqdarda toksik olmayan tozlar və digər elementlərin buxarları ilə çirklənmiş havanın sorulması, filtrasiya edilməsi və təmizlənməsi üçün xüsusi olaraq dizayn edilmişdir. Bu cihazlar havanı təkrar emal etmək və ya xarici mühitə atmaq məqsədilə istifadə edilir.

Filtrasiya sistemi. Qol vasitəsilə təmizlənəcək hava bir havalandırma sistemi tərəfindən cihazın içərisinə göndərilir, çirklı hava, çirkləndiricilərin mükəmməl şəkildə təmizlənməsini təmin edən seçici və mərhələli tip bir filtrasiya sisteminə yönləndirilir. Sonra ya cihazın arxasına qoşulacaq xüsusi bir boru vasitəsilə xarici mühitə ötürülür (Mod. IN / OUT), ya da ətraf mühitə geri qaytarılır. Toz (toksik olmayan) və hissəciklərin aradan qaldırılması iki mərhələli metal tor və qatlanmış parça filtrləri ilə həyata keçirilir. Orqanik və ya bazik buxar və qazların çıxarılması, adsorbsiya tipli aktiv karbon filtri vasitəsilə yerinə yetirilir. Cihaz standart olaraq filtr dəyişməsini asanlıqla proqramlaşdırmaq üçün bir saat sayğacı ilə təchiz edilmişdir.

Xarici hava konveyeri. IN/OUT modelində cihaz üzərindəki xüsusi bir qolun işlədilməsi ilə cihazın qısa tərəfindəki və $\varnothing 125$ mm-lik elastik boru (Art no: 34204/125 5/10 m qurğuları) vasitəsilə xarici təmizləmə çıxışı seçilir. Xarici təmizləmə və ya dövrıyyə seçimi soyuq aylarda istilik enerjisi xərclərini əhəmiyyətli dərəcədə azaldır. Otaq havasının xaricə atılması isti havanın xaricə atılması və yerinə soyuq hava qoyulması deməkdir. Bu, iş mühitini soyutmaq və istilik xərclərini artırmağa meyllidir.

Həllədiç və toz üçün aspirator

Daşınar havalandırma kabinet (Art no: 34207)

Qumlama sistemləri və mikromotorlar, frez aksesuarları. Səthin həssas qum təmizləmə-sində istifadə edilən peşəkar cihazlar, incə qat təmizliyi və səth patinasının qorunmasını təmin edir. Tikinti meydançası tipli mikro qumtəmizləmə maşınları və laboratoriya istifadəsi üçün daşınar asqılı növləri mövcuddur. Daş, metal, freska kimi səthlərdə nəzarət olunan təmizlik etmək mümkündür.

Mikromotorlar müxtəlif materiallardan (ağac, sümük, metal və s.) obyektlərin istehsalı üçün detallı işləmə və arxeoloji obyektlər üzərində mexaniki təmizlik üçün istifadə olunur.

Şpatellər və əl alətləri. Kiçik əl alətləri bərpa işlərinin ayrılmaz hissəsidir, rəsm, kağız, divar rəsmi, freska, mozaika və s. kimi bütün bərpa işlərində prosesin əvəzolunmaz bir parçasıdır. Bunun üçün şpatellər, kəşkilər, bisturilər, gips qabları, qayçılar, iynələr və digər müxtəlif alətlər mövcuddur.

Kimyəvi məhsullar və qoruyucular. Qələvilərə və hava şərtlərinə qarşı mükəmməl dayanıqlı-lıq göstərən saf akril qətranın sulu dispersiyasıdır.

Akril yapışqanlar. Akril qətranlar:

- Suvaq və freskalar üçün sabitləyici olaraq;

- Yapışma və elastikliyi artırmaq üçün məhlullarda əlavə maddə olaraq;
- Səth tozlanmasının qarşısını almaq və mexaniki müqaviməti artırmaq üçün;
- Gips məhsullarının istehsalında əlavə maddə olaraq;
- Təbii və sintetik pigment tozları üçün bağlayıcı olaraq;
- Kağız sənədləri üçün yapışdırıcı olaraq və s.

Paraloid. Paraloidin müxtəlif istifadə formaları mövcuddur:

- Eksponatlarda səth qoruyucu olaraq;
- Eksponatların qırıq hissələrini yapışdırmaqda;
- Səth tozlanmasının qarşısını almaq və mexaniki müqaviməti artırmaq üçün keramika məhsullarının üzərində gücləndirici olaraq.

Yapışdırıcılar. Dovşan yapışqanı, balıq yapışqanı kimi heyvani yapışqanlar və sintetik yapışqanlar məhsul çeşidləri arasında yer alır. Yapışqan məhsullar kanvas bərpasında ənənəvi isti astar tətbiqi, kanvas sabitləmə, rəng qatlarını konsolidasiya etmə və montaj işləri üçün yüksək keyfiyyətli həllər təklif edir. Bu yapışqanların pH dəyəri orta, həlledici tərkibi olmayan strukturu sayəsində konservasiya tətbiqlərində köhnəlməyə qarşı dayanıqlı yapışqan alternativləri təmin edir.

Konsolidantlar və suqovucular. Bunlar silik turşusunun etil esterlərinin həlledici içindəki həlləridir. Daşlar, məhlullar, suvaqlar, bişmiş kərpic və s. üçün konsolidasiyanın və ya ön konsolidasiyanın tətbiqində istifadə olunur. Az axıcılığa və yüksək nüfuzetmə qabiliyyətinə malik məhsul möhkəmləndiriləcək materialın məsamələrinə dolaraq yalnız dəstək səthindəki rütubət ilə deyil, həm də havadakı rütubətlə mübarizə apararaq silisium dioksid gəlinin yaranmasına imkan verir. Ortaya çıxan silisium dioksid vəziyyəti pisləşmiş materialları konsolidasiyaya salaraq inorqanik bağlayıcı rolunu oynayır. Məsamələrdə yaranan silisium dioksid molekulları şəbəkəsi işlənmiş səthin mexaniki xüsusiyyətlərini artırır, məsamələri tıxamadan və səthin görünüşünü dəyişdirmədən məsaməliliyi azaldır.

Laboratoriya və arxivləşdirmə materialları. Bütün məhsullar 100% alfa-selülozdan ibarət hazırlanmışdır, içərisində təkrar emal olunan liflər və ya liqnin maddəsi yoxdur. pH dəyəri isə 8,0 və 9,5 arasında dəyişir. Turşu tərkibinə malik deyillər, məhsullar %4-dən yüksək kalsium karbonat alkalın rezervinə sahibdir və neytral kollaja malikdir. Klug şirkətinin geniş məhsul çeşidində müxtəlif çəki və ölçülərdə kağız və kartonlar daxildir. İnterfoliyasiya kağızları, paspartu

və montaj üçün kartlar və kartonlar, əmici kağızlar, dəstək panelləri kimi müxtəlif keyfiyyətli kağız və kartonlar mövcuddur. Papkalar, foto plynka və kağızların saxlanması üçün zərflər, hər növ ehtiyaca uyğun qutular və qablar mövcuddur.

Sərgiləmə və qoruma sistemləri. İstiləşmə və nisbi rütubət, işıqlandırma və ultra-bənövşəyi şüaları kimi atmosfer şəraitlərinə aid parametrləri toplamaq üçün hazırlanmış və inkişaf etdirilmiş olan naqilsiz iqlim nəzarət sistemləri muzeylərin, qalereyaların, arxivlərin və tarixi-sənət dəyəri olan binaların mikroiklim olaraq izlənməsinə imkan verir. Kiçik ölçüləri sayəsində mühafizə qutularının, muzey vitrinlərinin içərilərinə və ya sənət əsərlərinin daşınması zamanı içində olduqları mühitin atmosfer şərtlərini izləmək mümkündür.

Ekspонатların daşınması zamanı inkişaf etdirilmiş izləmə sistemləri (datalogger, əyilmə və zərbələri qeyd edən cihazlar, proqram təminatı, məlumat ötürmə kabeli və sabitləmə dəstəyi və s.) ilə mümkün ola biləcək zərərlərin aşkar edilməsi və qeyd edilməsi təmin edilir.

Laboratoriya mebelləri, quraşdırma cihazları və məsləhətçilik. İnteqrasiya olunmuş fiber optik işıqlandırmaya sahib **videomikroskoplar** ənənəvi mikroskoplardan fərqli olaraq, hər ölçüdə, şəkildə və quruluşda olan hər hansı bir obyekti və ya nümunəni müşahidə etməyə imkan verir.

Petroqrafiya incə kəsiklərin tədqiqi ilə daşların müəyyən edilməsi və sistemlik olaraq təsnif edilməsidir. Petroqrafik analiz lazımı incə kəsiklərin hazırlanmasına imkan verən sistemlər, petroqrafik doqrayıcılar ilə dənəcik ölçüsü, toxuma, rəng, çatlar və anomaliyalar kimi xüsusiyyətlərin müəyyən edilməsini əhatə edir. Boya qatları, lak və suvaq təbəqələri, daşların tədqiqinə imkan verir.

Reflektografiya boyalarda istifadə olunan pigmentlərin aşağı işıq tezliklərində (infraqırmızı) müxtəlif şəffaflıq dərəcələrindən faydalanaraq bir tablonun hazırlıq eskizlərini, sənətkarın pentimentlərini və etdiyi dəyişiklikləri görməyə imkan verir.

Müəyyən dalğa uzunluğuna sahib elektromaqnit şüalarına məruz qalan maddələr bəzi hallarda bu şüaların əks olunması, udulması və ötürülməsi kimi tanınan hadisələrə səbəb olur. Bununla yanaşı, maddələr stimullaşdırıla bilər və bu halda daha uzun dalğa uzunluğuna sahib şüalar meydana gətirir. Bu hadisə qısa bir an ərzində baş verərsə **floresan** adlanır. Əgər stimullaşdırılmış şüalar ultrabənövşəyi işıqla istifadə edilərsə floresan daha çox spektrin açıq gözlə görünən hissəsində və ya ultrabənövşəyidən daha uzun dalğa uzunluqlarının olduğu bir üst hissədə özünü göstərir. Bu floresan əsasən ultrabənövşəyi floresan olaraq adlandırılır. Bu üsul sənət əsərlərində tətbiq edilən materialların böyük əksəriyyətinin ortaya floresan rənglər çıxarmasına səbəb olur.

Xüsusilə tabloların analizində ultrabənövşəyi floresanları olduqca geniş istifadə olunur. Bərpa zamanı digər materialların floresan rənglərinin böyük hissəsini maskalaya bilən laklardan sonra rəsmə aid olan komponentlər və bağlayıcıların bir-birindən ayırd edilməsi və birbaşa müşahidə edilməsi üçün böyük bir imkan yaradır. Bu analizlər xüsusilə bir tablonun keçirdiyi bərpa müdaxilələrini ortaya çıxarmaq üçün istifadə edilir.

Bu ultrabənövşəyi şüaları həmçinin əlyazma sənədlərinin, tarixi kitabların incələnməsində və saxtaların fərqləndirilməsində də müvəffəqiyyətlə istifadə olunur. İstifadə edilən mürəkkəblər ultrabənövşəyi şüalarına məruz qaldıqda görünən floresan reaksiyalar verir. Bu vəziyyət pis saxlanma şəraiti səbəbindən çox solmuş və oxunmaz hala gəlmiş sənədlərin və ya onların bəzi hissələrinin görünməsinə və deşifrə edilməsinə imkan verir.

Rezistoqrafın işləmə prinsipi son dərəcə sadədir. Yumşaq bir ağacla sərt bir ağac arasındakı sondaj fərqli iki tip ağac arasındakı müqavimət fərqi olaraq qəbul edilə bilər. Praktikada ağacın içərisinə sürətlə və dövr edərək girən bir sonda cihazının ağaca batma faizinin ölçülməsi şərtləri müəyyən edir. Hər cür ağac rezistoqraf istifadə edilərək istər sərt, istərsə də yumşaq, istər nəmli, istərsə də qurudulmuş, istər canlı, istərsə də kəsilmiş, həmçinin kimyəvi maddələrlə işlənmiş və ya işlənməmiş olsun test edilə bilər. Rəqəmsal olaraq əldə edilən ölçü məlumatları bir kompüterə köçürülərək, deontoloji tədqiqatların tamamlanması üçün yenidən istifadə oluna bilər.

MiniLabor rütubət vasitəsilə keyfiyyətli kimyəvi analizlər etmək üçün ənənəvi metodlardan fərqli olaraq piqmentlərin əsas kateqoriyalarının diaqnozunu, duzların, orqanik komponentlərin, yapışqan və sabitləyicilərin tanınmasında lazım olan tədqiqatları yerinə yetirmək üçün xüsusi elmi biliklərə ehtiyac duymayan asan istifadə edilə bilən bir cihazdır. Tikinti meydançası tipli süni dərilərlə örtülmüş ağacdən hazırlanmış və akkordeon kimi açılan, kənarları metal qoruyucu ilə əhatə olunmuş daşınar kimya laboratoriyasının içində xüsusi bölmələrdə şüşə materiallar və reaksiya maddələri mövcuddur.

İstifadə təlimatı da MiniLabor ilə birlikdə təqdim edilir. Bu təlimatda komponentlərin və ya elementlərin müəyyənləşdirilməsi üçün izlənməsi lazım olan prosedurlar detallı şəkildə izah edilir. Əldə edilən nəticələr, bərpa mütəxəssisinə sözügedən əşyada ən uyğun müdaxiləni dərhal müəyyən etməyə imkan verir (həllədiçi seçimləri və lazım olan materiallar haqqında).

Feller tərəfindən tövsiyə olunan boyaların həll olma testi yağlı boyalarla edilmiş tablo və rəsmlərin təmizlənməsi zamanı müəyyən bir təhlükəsizlik marjının təmin edilməsini mümkün edir.

Çatölçənlər bir-birinin üzərinə qoyulmuş iki lövhədən ibarətdir. Üst hissədəki lövhənin üzərində qrid şəkilli və kvadratlı bir forma var. Alt hissədəki lövhə isə millimetrə bölünərək kalibrənməmişdir. Çatın hərəkətinin (aralanmasının) ölçülməsi millimetr aralığı ilə müəyyən edilə bilər və sıfırdan başlayaraq üst hissədəki kvadratlı lövhənin alt hissədəki millimetrə bölünmüş lövhəyə görə hərəkət məsafəsi ilə müəyyən edilir. Bütün alətlərə əlavə olunan qeyd kartı çatın hər bir hərəkətini izləməyə imkan verir və ən uyğun müdaxilənin hansı olacağına qərar verilir. Alətin səthə sabitlənməsi isə yapışqan və ya vidalar + dubellər ilə həyata keçirilir.

Nəmölçənlərlə həm tikinti meydançası, həm də laboratoriya şəraitində aparılacaq təhlillərə uyğun olaraq ağacdakı, parçalardakı, kağızdakı və müxtəlif tikinti materiallarında (kərpic, daş, suvaq, beton və s.) nəmin və havanın ölçülməsi ilə yanaşı, hava və səthlərin temperaturunu da ölçmək mümkündür.

Təhsil və tətbiq dəstəyi. Lazer təmizləmə sistemləri səthə zərər vermədən detallı və seçici təmizlik imkanı verdiyi üçün bərpa mütəxəssisləri tərəfindən böyük maraqla istifadə olunur. Lazer təmizləmə metodlarının üstünlükləri:

- Seçicilik: Lazer işığı bir qol vasitəsilə istifadə edilə bilər. Bu, müxtəlif səthlərdə effektiv lazer təmizləməsi təmin edir. Obyektin səthindən hər hansı orijinal materialı çıxarmadan kir qatlarını təmizləmək mümkündür.
- Təmas yoxdur: Səthlə mexaniki təmas yoxdur. Bu, son dərəcə kövrək səthlər üzərində işləməyə imkan verir.
- Hərəkətlilik: Yeni versiya elektrik hissələrini lazer cihazından tamamilə ayıraraq yalnız lazer başlığını idarə etməyə imkan verir. Lazer sistemi iki/üç hissəyə ayrılmışdır: daşınar lazer başlığı, soyuducu qurğunun enerji təchizatı (bəzən hamısı birləşdirilmiş bir qutuda yerləşir) 5 metrlik kabellər, daha ağır hissələri (soyuducu qurğu, qidalanma və

elektronika kabelləri) yerə qoymağa imkan verir.

- Nəzarət olunan hərəkət: Lazer işığı, görünən bir hədəfləmə işığı istifadə edilərək dəqiq şəkildə yönləndirilə bilər.
- Mafsalı qol: İşığın hədəfə yönləndirilməsini asanlaşdırır.

- Patina təbəqəsinə hörmət: Ənənəvi təmizlik metodlarında alt təbəqə asanlıqla zədələnə bilər və geridönməz zərərlərə səbəb ola bilər. Ancaq lazerlə təmizlik patina təbəqəsinə hörmətlə yanaşaraq zərərsiz bir həlldir.
- Ekologiya dostu: Təmizlik zamanı yaranan tək tullantı səthdən çıxarılan kirdir. Zəhərli kimyəvi maddələr və ya həlledicilər istifadə edilmir. Qoruyucu geyim olaraq qoruyucu eynək və maska tələb olunur. 1064 nm lazer dalğa uzunluğunda edilən təmizlik aşağıdakılar da daxil olmaqla çox müxtəlif materiallardan kir və digər örtükləri çıxarmaq üçün uğurla istifadə edilmişdir: marmar, əhəngdaşı, qumdaşı, bişmiş kərpic, gips, alüminium, sümük, fil sümüyü və perqament.

EOS QS, EOS COMBO, EOS 1000 LQS - bunlar Nd:YAG (Neodimium: Yttrium-Aluminium-Garnet) lazer texnologiyasına əsaslanan cihaz modelləridir.

Light Brush 2 Erbium:YAG - bu, Er:YAG (Erbium: Yttrium-Aluminium-Garnet) kristalına əsaslanan lazer sistemidir.

Thunder Art Compact əsasən lazer təmizləmə və konservasiya avadanlığı sahəsində istifadə olunan kompakt ölçülü, daşıya bilən sistemdir. Daş divar rəsmləri, daş səthlər, ağaclar və metallar üzərində dəqiq təmizlik təmin edir.

Yüksək təzyiqli təmizləmə sistemləri. Mədəni irs sahəsində ənənəvi yüksək təzyiqli təmizləmə sistemlərinin istifadəsini məhdudlaşdıran məsələlərdən biri təmizlik zamanı divar üzərinə tətbiq edilən böyük miqdarda sudur. Bu miqdarda su quruduqda səthlərdə çiçəklənmə kimi istənilməyən yan təsirlər yarada bilər. Bu problemin həlli artıq yeni sistemlərimiz ilə tapılmışdır.

WATER-LOW texnologiyası çox dəqiq təzyiq tənzimləməsini minimum su istifadəsi ilə birləşdirir. Tamamilə paslanmaz poladdan hazırlanmış möhkəm bir metal konstruksiyaya malikdir.

Oksigensiz mühitdə dezinfeksiya (NITREX sistemi). NITREX muzey eksponatlarında böcək nəzarəti üçün nəzərdə tutulmuş yerində azot istehsalı metodudur. Bu, kütləvi azot silindrləri və işləmə otağı və ya əvvəlcədən hazırlanmış qabarcıqların istifadəsinə olan ehtiyacı aradan qaldırır. NITREX-in inkişaf etdirilməsi ilə asanlıqla daşına bilən və ev enerji təchizatı mənbəyindən istifadə edən, istifadəsi asan və dayanıqlı bir sistem istehsal etmək üçün xüsusi diqqət yetirilmişdir.

BRESCIANI azot generatorları havanı azot və oksigenlə zənginləşdirilmiş bir axına ayırmağa imkan verən içi boş lif membran texnologiyasına əsaslanır.

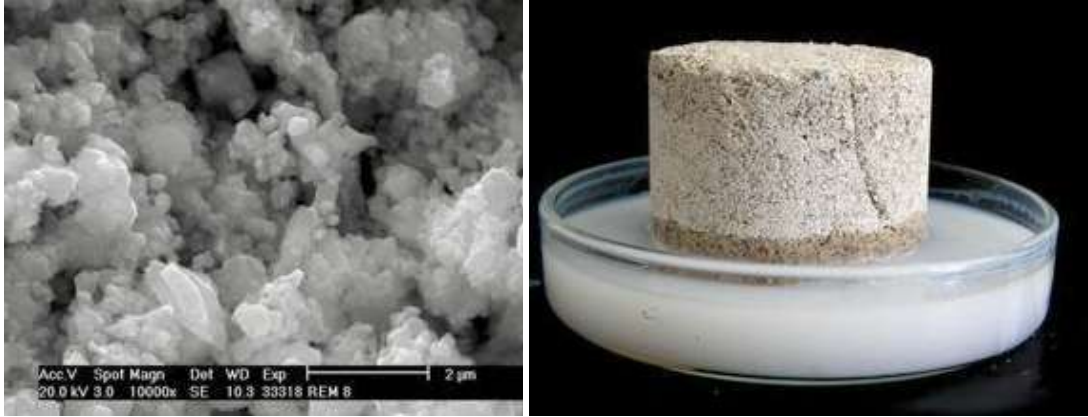
NITREX hər biri daxili kompressor sisteminə sahib bir sıra modelləri əhatə edir. Beləliklə, yalnız şəbəkə gərginliyi enerji təchizatına qoşularaq mühit havasından azot istehsal edə bilərsiniz.

Unikal bir proses və sistem dizaynı kondensasiya olunmuş suyun atılması və boşaldılmasını ortadan qaldıraraq ən uzun kompressor və membran ömrünü təmin edir. Əgər lazımdırsa, aşağı təzyiq istifadə edilməlidir. Lazım olduğu halda və ya azot saxlama tələb olunarsa, yüksək təzyiq seçilməlidir. İstəyə bağlı olaraq əlavə bir saxlama qabı dəyişkən və ya ən yüksək istehlakının işlənməsini təmin edir.

NITREX 05 depolama qabından gələn azot tələbinə əsasən avtomatik olaraq açılacaq və bağlanacaq. Aşağı əməliyyat xərcləri ilə NITREX 05 sonsuz, baxım tələb etməyən və etibarlı bir azot mənbəyi təmin edir.

Nano-strukturlu məhsullar. Freska, məsaməli məhlullar, suvaqlar və daşların konsolidasiyası üçün tövsiyə edilən aşağı konsentrasiyalı kolloidal sönmüş əhəng nano-hissəciklərinə əsaslanan konsolidasiya maddəsi CaLoSiL® 5-25-50 g/l konsentrasiyalarında izo-propil və/və ya etil spirti içində suspenziya edilmiş hidratlaşdırılmış əhəng $[Ca(OH)_2]$ nano-hissəcikləri ehtiva edir. Ortalama hissəcik ölçüsü 150 nm-dir. Sintetik nano-əhəngin son dərəcə incə ölçüsü kimyəvi sintezə əsaslanaraq hazırlanmışdır. Hissəcik ölçüsünə görə uzun müddət çökən stabil bir kolloidal məhsul yaranır. CaLoSiL® daş və suvağın möhkəmləndirilməsi üçün istifadə edilməyə hazır bir məhsuldur. Spirtin buxarlanmasından sonra daş, məhlul və ya suvağın CaLoSiL® ilə işlənməsi nəticəsində möhkəm kalsium hidroksid yaranır və bu hidroksid daha sonra atmosferdəki karbon dioksid ilə reaksiyaya girərək ənənəvi sönmüş əhəng məhlullarına bənzər şəkildə

kalsium karbonata çevrilir. Bütün spirt heç bir qalıq qoymadan buxarlaşıb. Daş və ya məhlul üzərində heç bir dağıdıcı kimyəvi maddə və ya qalıq yaranmır. CaLoSiL® fırça, daldırma, sür-tünmə və ya inyeksiya tətbiqləri ilə həyata keçirilə bilər.

Fermentlər və səthi-aktiv maddələr. Bərpa işlərində əsasən iki tip ferment istifadə olunur: proteazlar və lipazlar. “Proteazlar” protein molekullarını parçalamaq qabiliyyətinə malikdir. Adətən bir proteini təşkil edən mürəkkəb zəncirləri “sındıraraq”, onları daha kiçik, suda həll olunan parçalara çevirərək işləyirlər. “Lipazlar” isə yağların əsas komponentləri olan (məsələn, kətan toxumu yağı) triqliseridlərin hidrolizini kataliz edərək yağları (və ya lipidləri) həll edə bilirlər.

Patina üçün yüksək etibarlılıq, bəlkə də rəsmlərin bərpası ilə bağlı problemlərə ən yaxşı cavab verən xüsusiyyətdir. Müəyyən bir qat üzərində müəyyən bir reaksiyada təsir edən bir ferment başqa bir kimyəvi ilə reaksiyaya girməz. Səthin xaricindəki maddələrə təsir etmədiyi üçün bo-yaya zərər vermədən təmizliyin tamamilə təhlükəsiz şəkildə aparılmasına imkan verir.

Fermentləri təsvir edən digər bir xüsusiyyət yüksək katalitik effektivlikdir. Bir neçə ferment mo-lekulu səmərəliliyini itirmədən başqa maddələr tərəfindən çevrilə bilənlərdən çox daha böyük miqdarda səth üzərində təsir göstərə bilər. Nəhayət, ənənəvi və adətən təhlükəli həlledicilərə alternativ olaraq, zərərli və ya qıcıqlandırıcı qazlar olmadığı üçün operatorlar üçün üstünlükləri də nəzərə alınmalıdır. Bu xüsusiyyətlərə görə, fermentlər boyaların təmizlənməsi prosesində digər yuyucu maddələrin təsirini çox yaxşı şəkildə əvəz edə bilər.

Nəticə. Bütün bu məhsullar kataloqumuzda həm ətraflı texniki məlumatlarla təqdim edil-miş, həm də sahə tətbiqləri ilə dəstəklənmişdir, buna görə də sektorda yüksək tələb görən və mütəxəssislərin üstünlük verdiyi həllər arasında yer alır.

Bresciani TR bərpa və konservasiya mütəxəssislərinə təqdim etdiyi yenilikçi məhsul və sistem-lərlə sektorda lider mövqedədir. Şirkət, bütün işlərində tarixi əsərlərin gələcəyə daşınmasına kömək edərkən, texniki bilik və avadanlıq dəstəyi ilə fərqlənir.

Bresciani TR, bərpa mütəxəssislərinin qarşılaşdıqları problemləri qiymətləndirir və bu is-tiqamətdə həm təhsil dəstəyi, həm də material təchizatı ilə sektora hərtərəfli xidmət təqdim edir. Həm daşınar, həm də daşınmaz mədəni irsin qorunmasında, etibarlı və yenilikçi həllər üçün Bresciani TR liderlik edir.

Ədəbiyyat:

Bresciani TR. (2024). Bresciani TR 2024 kataloğu.

Bresciani TR. (t.y.). Bresciani TR laboratuvar çözümləri broşürü.

Maekawa, S., & Elert, K. (2003). The use of oxygen-free environments in the control of museum insect pests (s. 59–81). Los Angeles, CA: Getty Publications.

Alomary, R., Al-Naddaf, M., & Sekhaneh, W. (2018). Laboratory evaluation of nanoparticles for consolidation of limestone in archaeological site of Jerash. Conservation of architectural heritage: A culmination of selected research papers from the Second International Conference on Conservation of Architectural Heritage (CAH-2), Egypt 2018 (s. 40).

Bresciani TR Web Sitesi: www.onlinebresciani-tr.com

✉ bresciani.tr@gmail.com

☎ +90 212 324 26 31

🌐 www.onlinebresciani-tr.com

Göndərildi: 08.08.2025

Qəbul edildi: 22.08.2025

Təqdim etdi: Nadire Mine Yar

İstinad: Küçük, C., Yar N.M. (2025). Bərpa və konservasiyada materiallar. F. Xəlilli (Hazırlayan). Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi: Tədris vəsaiti. (s. 246-258). Bakı: Xan. <https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1246>

BƏRPA LAYİHƏLƏRİNİN HAZIRLANMASI VƏ UĞURLU TƏCRÜBƏLƏR

Əfqan Quliyev

Layihə koordinatoru

GENTECHS MMC

<https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1259>

Giriş. “Gentechs” MMC olaraq 2024-cü ilin sentyabr ayında Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Zərgərpalan küçəsində (indiki Həmidəğa Hüseynzadə küçəsi 11) yerləşən Zərgərpalan hamamının layihələndirilməsi ilə bağlı texniki tapşırıq tərəfimizə təqdim edilmişdir. Sözügedən tapşırıq “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi tərəfindən irəli sürülmüş və müvafiq layihələndirmə işlərinin icrasına başlanılmışdır.

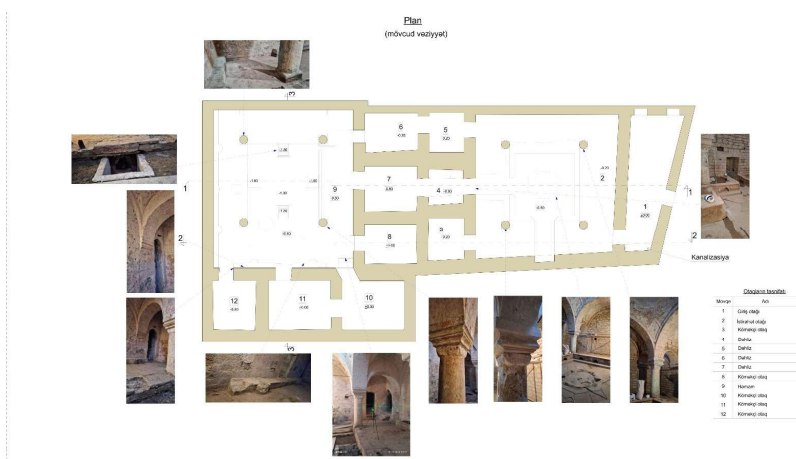
Qısa müddət ərzində əraziyə yerində baxış keçirilmiş, ilkin ölçü və sənədləşdirmə işləri aparılmış, habelə binanın mövcud vəziyyətini qiymətləndirmək məqsədilə sahədə vizual müşahidələr həyata keçirilmişdir.

İlkin araşdırmalar. Aparılan ilkin texniki baxış nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, bina bir sıra mühüm konstruktiv və funksional cəhətdən tamamilə yararsız vəziyyətdədir. Belə ki:

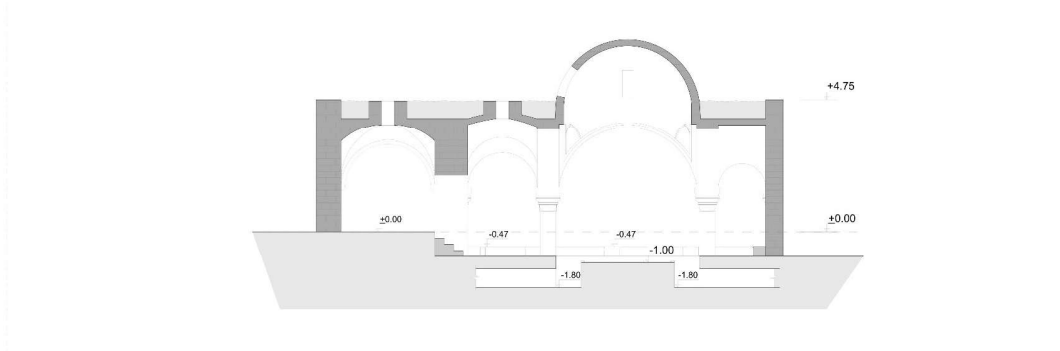
- Binanın çöl divarları və dam örtüyü ciddi şəkildə dağılmışdır;
- Tavan örtüyünün izolyasiya sistemi tamamilə sıradan çıxmışdır;
- Üst konstruksiyalarda bitki və ağacların bitməsi müşahidə edilmişdir;
- Daxili məkanlar tullantılarla dolmuş və ciddi şəkildə dağıdılmışdır;

Ümumilikdə tikili istismar üçün yararsız vəziyyətdə qiymətləndirilmişdir.

Bu vəziyyət binanın konservasiya və bərpa imkanlarının dəyərləndirilməsi baxımından ilkin müdaxilə zərurətini ortaya qoymuşdur.

Mütəxəssislərimiz tərəfindən dəqiq ölçü işləri aparıldıqdan sonra abidənin ölçü planları hazırlanmışdır. Daha sonra bu planlar Memarlıq və İnşaat Universitetinin tələbələrinin iştirakı ilə dəqiqləşdirilmiş və yekunlaşdırılmışdır. Sözügedən prosesdə iştirak edən bütün şəxslərin əməyi

Görülən əsas işlər:

- Binanın üst konstruksiyasında yaranmış bitki və ağac örtüyü tam şəkildə təmizlənmişdir;
- Mövcud dam örtüyünün köhnə izolyasiya qatları demontaj edilərək, onların yerinə müasir tələblərə cavab verən yeni izolyasiya materialları tətbiq olunmuşdur;
- Günbəzlərin üzərində toplanmış beton qatlar konstruktiv ağırlıq yaratdığı və əhəngdaşına zərər verdiyi üçün aradan qaldırılmışdır;
- Günbəzlərin səthi xüsusi möhkəmləndirici məhlullarla bərkidilmiş və suya davamlı materiallarla örtülərək hidroizolyasiya təmin olunmuşdur.

Dam örtüyü və günbəzlərin quruluşu barədə müşahidələr. Layihə çərçivəsində dam örtüyü və günbəzlər xüsusi diqqətlə araşdırılmış və məlum olmuşdur ki, onlar çox maraqlı konstruktiv həll yolu ilə icra olunmuşdur. Müşahidələr göstərmişdir ki, bu quruluş çox böyük ağırlıq yükünü daşıyır – binanın üzərində kifayət qədər ciddi bir yük mövcuddur.

Ölçmələr təsdiqləmişdir ki, binanın ön hissəsində dam örtüyü üzərindəki torpaq qatının qalınlığı təxminən 70 sm, arxa hissəsində isə 1 metr 40 sm - 1 metr 50 sm arasında dəyişir. Bu qədər qalın torpaq qatının mövcudluğu həm konstruktiv yük, həm də tarixi struktur baxımından mühüm detal hesab olunur. Günbəzlər bu ağırlığı uzun illər ərzində daşımaq qabiliyyətində olmuş və bu fakt memarlıq baxımından əlamətdar nüanslardan biri kimi qiymətləndirilə bilər.

Tikinti texnologiyası və daş konstruksiyalar. Müasir tikintidə daş karkaslı binalar adətən dəmir-beton və ya taxta/metal kəmərlərlə möhkəmləndirilir. Köhnə məskənlərdə (Başqal, Lahıc və s.) də bu üsula rast gəlinir. Lakin Zərgərpalan hamamında ənənəvi kəmər sistemi tətbiq edilməmiş, onun əvəzinə uzun daş elementlərindən istifadə olunmuşdur.

Müşahidə olunan daşların ölçüləri: 50×19×19 sm; 80×19×19 sm; 100×19×19 sm.

Bu yanaşma qeyri-standart olsa da, binanın möhkəmliyinə müsbət təsir göstərmişdir. Bu isə Azərbaycan memarlığında maraqlı konstruktiv həllərdən biri kimi qeyd edilə bilər.

Su və istilik sistemləri. Ən diqqətəlayiq texniki həllərdən biri hamamın su və istilik sistemləridir:

- Su sistemi – “birləşmiş qablar prinsipi”. Son otaqdakı vannalarla mərkəzi ambar arasındakı su səviyyəsi eyni saxlanılırdı. Bu, fizikanın sadə prinsipləri ilə işləyən, insan müdaxiləsinin minimum olduğu ağıllı texniki sistemdir.
- İstilik sistemi – “samovar prinsipi”. Çöldə yerləşən külxanadan gələn isti hava kanallər vasitəsilə döşəmənin altından keçərək binanı isidir və suları qızdırır. Bu, qədim dövr

üçün olduqca iqtisadi və mühəndislik baxımından yüksək səviyyəli həll hesab olunur.

- Saxsı qabların yerləşdirilməsi. Çimmə bölməsində daş sütunların üst hissəsində arka kəmərlərlə birləşən sahədə saxsı qabların yerləşdirildiyi müəyyən edilmişdir. Bununla bağlı iki əsas ehtimal irəli sürülür:

a) Akustik funksiya - səsin yayılmasını tənzimləmək və musiqi, ictimai tədbirlər zamanı rezonansı yaxşılaşdırmaq məqsədilə.

b) Konstruktiv təhlükəsizlik – daşıyıcı elementlərdə deformasiyalar baş verdikdə ilk zədələnəcək hissə saxsı qablar olurdu və bu, xəbərdarlıq signalı funksiyasını daşıyırdı.

Hər iki yanaşma bir-birini tamamlayır və müasir mühəndislikdəki təhlükəsizlik signallarına bənzər qabaqcıl düşüncə nümunəsi kimi qiymətləndirilə bilər.

Su xətləri və davamlı memarlıq prinsipləri. Araşdırma zamanı divarlarda qədim su boruları aşkarlanmışdır. Bu sistemlər “birləşmiş qablar prinsipi”nə əsaslanaraq təbii yollarla işləyirdi. Burada diqqətəlayiq məqamlar:

- Enerji sərfiyyatı olmadan suyun paylanması;
- Minimum materialla maksimum funksionallıq;
- Avtomatik və passiv texnologiyaların tətbiqi;
- Uzunömürlü infrastrukturun qurulması.

Bu həllər müasir memarlıqda “yaşıl inşaat”, “passiv ev texnologiyaları” və “ağıllı resurs idarəetməsi” konsepsiyalarının qədim prototipi kimi qiymətləndirilə bilər.

Elmi-tədqiqat və gələcək üçün çağırış. Qədim abidələr yalnız estetik və tarixi deyil, həm də texnoloji baxımdan öyrənilməlidir. Zərgərpalan hamamı bu baxımdan mühüm nümunədir. Burada texniki həllər müasir memarlıq və mühəndislik üçün ilham mənbəyi ola bilər.

Buna görə də mütəxəssislərin, bərpaçıların və alimlərin bu strukturları yalnız bərpa məqsədilə deyil, həm də öyrənmək və model kimi tətbiq etmək üçün araşdırmaları olduqca vacibdir.

Nəticə. Zərgərpalan hamamı uzun illər ərzində ciddi zədələnmələrə məruz qalmış və istifadəyə yararsız vəziyyətə düşmüşdür, bu səbəbdən onun qorunması üçün təcili müdaxilə zəruri olmuşdur. İlk konservasiya tədbirləri binanın dağılmasının qarşısını almış, qeyri-standart tikinti texnologiyası isə onun möhkəmliyinin əsrlərlə qorunmasına şərait yaratmışdır. Hamamın su və istilik sistemləri qədim mühəndislik biliklərinin yüksək səviyyəsini nümayiş etdirərək, müasir davamlı memarlıq prinsiplərinə uyğun gəlmişdir. Saxsı qabların konstruktiv və akustik məqsədlərlə istifadəsi, eləcə də su xətlərinin qənaətcil quruluşu bu abidəni texnoloji baxımdan da dəyərli etmişdir. Bütün bunlar göstərir ki, Zərgərpalan hamamının bərpası və öyrənilməsi həm Azərbaycan arxeologiyası, həm memarlıq irsi, həm də müasir mühəndislik elmi üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Göndərildi: 08.08.2025

Qəbul edildi: 22.08.2025

Təqdim etdi: Əfqan Quliyev

İstinad: Quliyev, Ə. (2025). Bərpa layihələrinin hazırlanması və uğurlu təcrübələr. F. Xəlilli (Hazırlayan). Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi: Tədris vəsaiti. (s. 259-262). Bakı: Xan. <https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1259>

**LAYİHƏNİN
PRESS-RELİZLƏRİ**

**“Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması
və kursların keçirilməsi” layihəsinin icrasına start verilib**

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin 2025-ci il üzrə keçirdiyi orta qrant müsabiqəsi çərçivəsində qalib olduğu “Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması və kursların keçirilməsi” layihəsinin icrasına başlayıb.

12.05.2025-ci il tarixində layihənin icrasına başlanılması ilə əlaqədar olaraq “Miras” İctimai Birliyinin Bakı şəhəri Yasamal rayonu Zərgərpalan tarixi hamamındakı ofisində İdarə Heyətinin yığıncağı keçirilib. İclasda layihənin rəhbəri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fariz Xəlilli layihənin məqsədləri, həyata keçiriləcək fəaliyyətlər və tədbirlər planı barədə ətraflı məlumat verib, layihə çərçivəsində görülməli işlər müzakirə olunub. Eyni zamanda layihədə iştirak edəcək tərəfdaş və ekspertlər, cəlb ediləcək hədəf qrupları haqqında fikir mübadiləsi aparılıb. İlkin mərhələdə həyata keçiriləcək fəaliyyətlər üzrə vəzifə bölgüsü müəyyən edilib.

Qeyd edək ki, Bakı şəhərində həyata keçiriləcək bu layihənin əsas məqsədi “MİM – Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi”nin yaradılması vasitəsilə mədəni irs sahəsində cəmiyyətin maarifləndirilməsini təmin etməkdir. Layihə çərçivəsində ali, orta-ixtisas və ümumtəhsil müəssisələri, eləcə də elmi qurumlardan maraq qrupları cəlb olunacaq, mədəni irs sahəsində savadlılıq təşviq ediləcəkdir. Bu məqsədlə yerli və beynəlxalq səviyyədə tanınan ekspertlərin iştirakı ilə tədris proqramı və vəsaiti hazırlanacaq, qruplar üzrə sertifikatlı kurslar və praktiki təlimlər təşkil olunacaq, həmçinin müvafiq təhsil müəssisələrinin şagird, tələbə və müəllim heyəti üçün seminarlar keçiriləcəkdir.

Layihənin donoru Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi

“Mədəni irsin qorunması sahəsində milli və beynəlxalq tənzimləmə”

mövzusunda seminar keçirilib

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi “Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması və kursların keçirilməsi” layihəsinin icrasını davam etdirir.

12 iyun 2025-ci il tarixində Turizm və Sosial Xidmətlər üzrə Bakı Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzində “Mədəni irsin qorunması sahəsində milli və beynəlxalq tənzimləmə” mövzusunda seminar təşkil olunub. Tədbirdə Mərkəzin 200-ə yaxın şagirdi və müəllim heyəti, “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin İdarə Heyətinin üzvləri Məleykə Hüseynova və Şəhla Xəlilli iştirak ediblər.

Məleykə Hüseynova tədbirdə layihə və mövzu ilə bağlı təqdimatla çıxış edərək mədəni irsin milli və beynəlxalq səviyyədə qorunması ilə bağlı geniş məlumat verib. Məruzədə mədəni irs anlayışı, onun qorunması ilə bağlı yerli qanunvericilik və beynəlxalq hüquqi sənədlər, sahədə fəaliyyət göstərən səlahiyyətli dövlət qurumları və beynəlxalq təşkilatlar, qəbul olunmuş əsas beynəlxalq konvensiyalar, eləcə də Azərbaycanın bu sahədəki qanunvericilik aktları və beynəlxalq əməkdaşlıq təcrübəsi ətrafı şəkildə təqdim olunub. Məleykə Hüseynova əlavə edib ki, layihənin əsas məqsədi “MİM – Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi”nin yaradılması vasitəsilə cəmiyyətin mədəni irs sahəsində maarifləndirilməsini təmin etməkdir. Layihə çərçivəsində

ali, orta-ixtisas və ümumtəhsil müəssisələri, eləcə də elmi qurumlardan maraqlı tərəflər cəlb olunacaq, mədəni irs sahəsində savadlılıq təşviq ediləcək. Bu məqsədlə yerli və beynəlxalq səviyyədə tanınan ekspertlərin iştirakı ilə tədris proqramı və vəsaiti hazırlanacaq, qruplar üzrə sertifikatlı kurslar və praktiki təlimlər təşkil olunacaq, eləcə də müvafiq təhsil müəssisələrinin şagird, tələbə və müəllim heyəti üçün seminarlar keçiriləcəkdir.

Sonra seminar interaktiv formada davam etdirilib.

Layihənin donoru Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyidir.

**“Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi kursları və arxeoloji irs”
mövzusunda seminar keçirilib**

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi “Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması və kursların keçirilməsi” layihəsinin icrasını davam etdirir.

13 iyun 2025-ci il tarixində Mədəniyyət və Sənətkarlıq üzrə Bakı Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzinə “Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi kursları və arxeoloji irs” mövzusunda seminar təşkil olunub. Tədbirdə Mərkəzin 60-a yaxın şagirdi və müəllim heyəti, direktoru Pərviz Həməzəyev, “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin İdarə Heyətinin sədri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fariz Xəlilli, İdarə Heyətinin üzvləri Prof. Dr. Qafar Cəbiyev və Məleykə Hüseynova iştirak ediblər.

Prof. Dr. Qafar Cəbiyev seminarda Azərbaycanın zəngin arxeoloji irsi və bu irsin qorunmasının aktual məsələləri haqqında məruzə edib. Məruzədə ölkənin müxtəlif bölgələrində aparılmış arxeoloji tədqiqatların nəticələri, aşkar olunmuş maddi-mədəniyyət nümunələrinin elmi əhəmiyyəti və bu irsin gələcək nəsillərə ötürülməsi vacibliyi vurğulanıb. O, arxeoloji irsin qorunması sahəsində mövcud problemlər, xüsusilə də təbii təsirlər və inşaat işləri zamanı irsin zərər görməsi, habelə təsadüfi tapıntıların qeydə alınması və elmi dövriyyəyə daxil edilməsinin əhəmiyyətini qeyd edib. Arxeoloji araşdırmaların yalnız mütəxəssislər tərəfindən və elmi əsaslarla aparılmasının vacibliyi diqqətə çatdırılıb.

Prof. Dr. Qafar Cəbiyev, eyni zamanda, “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin bu sahədə həyata keçirdiyi layihələr, ictimaiyyətin məlumatlandırılması və maarifləndirilməsi istiqamətində atdığı addımlar haqqında danışdı. Mədəni irsin təbliğində televiziya və digər media vasitələrinin rolu xüsusi olaraq vurğulanıb, ictimai rəyin formalaşmasında bu qurumların əhəmiyyətindən bəhs olunub. Məruzədə tarixi biliklərin əhəmiyyəti ilə yanaşı, yerli idarəetmə qurumları – bələdiyyələr və icra strukturlarının arxeoloji irsin qorunmasına göstərə biləcəyi dəstək imkanları da qeyd olunub. Bəzi hallarda mədəni irs abidələrinin qəsdən və ya məlumsatsızlıq ucbatından dağıdılması halları ilə bağlı narahatlıq ifadə edilib, bu irsin həm mənəvi, həm də maddi dəyərinin cəmiyyətə izah olunmasının zəruriliyi vurğulanıb.

Xüsusilə Qarabağ bölgəsində aparılan tədqiqatlara toxunan nətiq, bu ərazilərdə aşkarlanmış arxeoloji və tarixi irsin sistemli şəkildə öyrənilməsinin və sənədləşdirilməsinin vacibliyini qeyd edib. Sonda, Prof. Dr. Qafar Cəbiyev Qəbələ şəhərinin tarixi əhəmiyyətindən söz açaraq, burada yerləşən qədim Qəbələ şəhər yerinin dövlət tərəfindən qoruyulması elan olunmasında Ümummilli lider Heydər Əliyevin xüsusi rolunu vurğulayıb, bu istiqamətdə dövlətin uzunmüddətli və ardıcıl siyasətinin nəticələrini yüksək qiymətləndirib.

Tədbirdə çıxış edən direktor Pərviz Həmzəyev mədəni irsin mühafizəsi və təbliği mövzusunda mühüm məqamlara toxunub. O, ilk olaraq Qax rayonunda yerləşən və nadir memarlıq nümunələrindən biri sayılan Qum məbədinin hazırkı vəziyyəti ilə bağlı məlumat verib, abidənin konservasiya və mühafizə ehtiyacına diqqət çəkib. Çıxışda bu abidənin regionun dini-mədəni tarixindəki yeri vurğulanıb və onun qorunmasının yalnız dövlət deyil, vətəndaş cəmiyyətinin də vəzifəsi olduğu qeyd olunub.

Pərviz Həməzəyev çıxışında “mədəni irs nədir?” sualını irəli sürərək bu anlayışın cəmiyyət tərəfindən düzgün başa düşülməsinin zəruriliyini bildirib. O, mədəni irsin təkcə daş və tikililərdən ibarət olmadığını, həm də yaddaş, kimlik və tarix olduğunu vurğulayıb. Bakı ətrafında yerləşən Buzovna abidələri – Hun qəbiristanlığı, Tərsa piri və tarixi hamam kompleksləri haqqında məlumat verən natiq, bu abidələrin Azərbaycanın çoxşaxəli tarixini əks etdirdiyini və tədqiqatla yanaşı qorunmasının vacib olduğunu bildirib.

Çıxışda xalqın arxeoloji irsin qorunmasında rolu xüsusi vurğulanıb, vətəndaşların bu prosesə cəlb edilməsi və ictimai şüurun artırılmasının əhəmiyyəti qeyd edilib. Pərviz Həməzəyev bildirib ki, mədəni irsin qorunmasında yalnız dövlətin deyil, cəmiyyətin də fəal iştirakı uğurun əsas şərtidir. Sonda direktor sosial medianın mədəni irsin təbliğində yeni və təsirli bir platforma kimi rolunu qeyd edərək, müasir texnologiyaların imkanları vasitəsilə mərkəzin tələbələrinin bu sahəyə cəlb olunmasının mümkünlüyünü vurğulayıb. O, həmçinin mədəni irs abidələrinin vəziyyətinin operativ şəkildə qiymətləndirilməsi və yeni aşkarlanmış artefaktların vaxtında müvafiq dövlət orqanlarına çatdırılması üçün xüsusi təcili əlaqə nömrələrinin mövcud olmasının vacibliyini əlavə edib.

Daha sonra çıxış edən layihə rəhbəri Fariz Xəlilli layihə çərçivəsində mərkəzlə əməkdaşlığın genişləndirilməsinin əhəmiyyətini vurğulayıb və bu istiqamətdə görülə biləcək mümkün tədbirlər haqqında fikirlər səsləndirib. O, bildirib ki, bu layihənin əsas məqsədi “MİM – Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi”nin yaradılması vasitəsilə cəmiyyətin mədəni irs sahəsində maarifləndirilməsini təmin etməkdir. Layihə çərçivəsində ali, orta ixtisas və ümumtəhsil müəssisələri,

eləcə də elmi qurumlardan maraqlı tərəflər cəlb olunacaq, mədəni irs sahəsində savadlılıq təşviq ediləcək. Bu məqsədlə yerli və beynəlxalq səviyyədə tanınan ekspertlərin iştirakı ilə tədris proqramı və vəsaiti hazırlanacaq, qruplar üzrə sertifikatlı kurslar və praktiki təlimlər təşkil olunacaq, eləcə də müvafiq təhsil müəssisələrinin şagird, tələbə və müəllim heyəti üçün seminarlar keçiriləcəkdir.

Seminar interaktiv formada davam etdirilib. Mərkəzin kitabxanasına, müəllim və tələbələrə birliyin nəşrləri hədiyyə olunub.

Layihənin donoru Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyidir.

“Mədəni irsin sosiallaşması və onun cəmiyyət üçün əhəmiyyəti”

mövzusunda seminar keçirilib

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi “Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması və kursların keçirilməsi” layihəsinin icrasını davam etdirir.

17 iyun 2025-ci il tarixində Azərbaycan Turizm və Menecment Universitetində “Mədəni irsin sosiallaşması və onun cəmiyyət üçün əhəmiyyəti” mövzusunda seminar təşkil olunub. Tədbirdə universitetin 20-yə yaxın rəhbər və müəllim heyəti, “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin İdarə Heyətinin sədri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fariz Xəlilli, Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi “Azərbaycan məktəbi” jurnalının baş redaktoru Arzu Həsənli iştirak ediblər.

Arzu Həsənli seminarla mədəni irsin sosiallaşması və onun cəmiyyət üçün əhəmiyyəti barədə məruzə ilə çıxış edib. O bildirib ki, mədəni irsin sosiallaşması – mədəni dəyərlərin, adətlərin və simvolların fərddən cəmiyyətə və nəsilən-nəslə ötürülməsi prosesidir. Bu proses mədəniyyətin qorunması və yaşadılması baxımından, cəmiyyətin davamlılığını təmin edən əsas mexanizmlərdən biridir. Nətiq qeyd edib ki, ailədə formalaşan ilkin sosiallaşma uşaqlarda mədəni kimliyin əsasını qoyur. Məktəbdə isə bu biliklər daha da dərinləşir, şagirdlər milli-mənəvi irslə bağlı tədris və tədbirlərlə tanış olurlar. İcma sosiallaşması isə təcrübənin kollektiv şəkildə paylaşılmasına və mədəni irsin gündəlik həyatda yaşadılmasına imkan yaradır. Arzu Həsənli vurğulayıb ki, mədəni irsin sosiallaşması həm keyfiyyət, həm də iştirak səviyyəsi baxımından müxtəlif metodlarla ölçülə bilər. İlk və sonrakı sosiallaşma mərhələləri bu prosesin ardıcıl və

dayanıqlı olmasını təmin edir. O əlavə edib ki, müasir dövrdə texnologiyalar mədəni irsin geniş yayılmasına yeni imkanlar yaratsa da, bəzən sosiallaşmanın zəifləməsinə də səbəb ola bilər. Azərbaycanda mədəni irsin sosiallaşması sahəsində qanunvericilik və dövlət proqramları mövcuddur, YUNESKO ilə əməkdaşlıq isə bu istiqamətdə beynəlxalq səviyyədə əhəmiyyət daşıyır. Sonda Arzu Həsəni qeyd edib ki, mədəni irsin sosiallaşması cəmiyyətin kimliyinin və mədəni davamlılığının əsas sütunlarından biridir.

Tədbirdə çıxış edən layihə rəhbəri Fariz Xəlilli Azərbaycan Turizm və Menecment Universiteti ilə PICASP layihəsi çərçivəsində uğurlu əməkdaşlığı xatırladıb. “Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması və kursların keçirilməsi” layihəsi çərçivəsində bu əməkdaşlığın genişləndirilməsinin əhəmiyyətini vurğulayıb və bu istiqamətdə həyata keçiriləcək biləcək mümkün tədbirlər barədə fikirlərini bölüşüb. O, bildirib ki, layihənin əsas məqsədi “MİM – Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi”nin yaradılması vasitəsilə cəmiyyətin mədəni irs sahəsində maarifləndirilməsini təmin etməkdir. Layihə çərçivəsində ali, orta ixtisas və ümumtəhsil müəssisələri, eləcə də elmi qurumlardan maraqlı tərəflər cəlb olunacaq, mədəni irs sahəsində savadlılıq təşviq ediləcək. Bu məqsədlə yerli və beynəlxalq səviyyədə tanınan ekspertlərin iştirakı ilə tədris proqramı və vəsait hazırlanacaq, qruplar üzrə sertifikatlı kurslar və praktiki təlimlər təşkil olunacaq, eləcə də müvafiq təhsil müəssisələrinin şagird, tələbə və müəllim heyəti üçün seminarlar keçiriləcəkdir.

Seminar interaktiv formatda davam etdirilib. Rektor köməkçisi Samir Məhərrəmov, Çingiz Əliyev, Günay Qafarova və digər müəllimlər çıxış ediblər. Universitetin müəllimlərinə Birliyin nəşrləri hədiyyə olunub.

Layihənin donoru Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyidir.

“Mədəni irs abidələrində arxeoloji tədqiqatlar”

mövzusunda seminar keçirilib

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi “Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması və kursların keçirilməsi” layihəsi çərçivəsində fəaliyyətini davam etdirir.

18 iyun 2025-ci il tarixində Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi yanında Peşə Təhsili üzrə Dövlət Agentliyinin Tikinti və Quraşdırma İşləri üzrə Bakı Dövlət Peşə Təhsili Mərkəzində “Mədəni irs abidələrində arxeoloji tədqiqatlar” mövzusunda seminar təşkil olunub. Tədbirdə Mərkəzin 60-a yaxın müəllim və tələbəsi, direktor müavini Orxan Vəliyev, “Miras” İctimai Birliyinin İdarə Heyətinin sədri, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Fariz Xəlilli iştirak edib.

Seminarı giriş sözü ilə açan Orxan Vəliyev Fariz Xəlillini təqdim edib, Birliyin Bakı şəhərindən kənarda yerləşən peşə təhsili müəssisəsində seminar keçirmək təşəbbüsünü yüksək qiymətləndirib. O, tələbələrin tikinti və quraşdırma sahəsində təhsil aldıklarını və təcrübə fəaliyyətlərə cəlb olunduqlarını qeyd edib.

Fariz Xəlilli çıxışında mədəni irs abidələrində bərpa işlərindən əvvəl və sonra aparılan arxeoloji tədqiqatların elmi əhəmiyyətindən danışib, O qeyd edib ki, Ümummilli lider Heydər Əliyev 1999-cu ildə “Arxeoloji irsin qorunması haqqında” Avropa Konvensiyasını imzalayıb. Eyni zamanda, bu sahədə tətbiq edilən “Venesiya Xartiyası” bərpa, tikinti və quraşdırma işlərinə elmi yanaşmanı zəruri hesab edir. Məruzəçi, ilkin olaraq Qax rayonundakı Kürmük kilsəsinin vəziyyəti barədə məlumat verib, xristian irsinə aid bəzi abidələrin qonşu dövlətlər tərəfindən siyasi vasitəyə çevrildiyini bildirib. O, bu abidələrin daha qədim məbədlərin üzərində inşa edilməklə

orijinal tarixi qatların korlandığını vurğulayıb. Ardınca Şamaxı rayonunun Dəmirçi kəndində yerləşən məscidin bərpa adı altında sökülərək başqa yerdə və başqa layihə əsasında yenidən tikilməsindən, 2017-ci ildə tikilməsinə baxmayaraq ona 755-ci il tarixi verilməsindən bəhs edib. Bu kimi hallar tarixi-mədəni mühitin saxtalaşdırılması kimi qiymətləndirilib. Fariz Xəlilli bildirib ki, arxeoloji tədqiqatlar təkcə qazıntı deyil, həm də mövcud tikililərin divarlarında, daxili strukturlarında və hətta sualtı mühitdə aparılmalıdır. O, tələbələrin diqqətinə çatdırıb ki, arxeoloji metodologiya yalnız qazıntı ilə məhdudlaşmır. Kələxana türbələri, Basqal qəsəbəsindəki Şeyx Məhəmməd məscidi, Hacı Bədəl məscidi, Bakı şəhəri Bayırşəhərdə yerləşən Zərgərpalan hamamı, Ağdaş şəhərindəki Hacı Bədəl Əfəndi məscidi, İsmayilli rayonundakı Sulut məscidi kimi nümunələrdə aparılan arxeoloji tədqiqatlar bərpa öncəsi və sonrası elmi araşdırmaların zəruriliyini ortaya qoyur. O, tələbələri öz sahələrinin peşəkarı olmağa çağıraraq, müəllimlərə də praktik işlərdə tarixi abidələri seçim mövzusu olaraq tövsiyə edib.

Ardınca layihə rəhbəri Fariz Xəlilli “Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması və kursların keçirilməsi” layihəsinin əsas məqsədini təqdim edib. Layihənin məqsədi “MİM – Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi” vasitəsilə cəmiyyətin mədəni irs sahəsində maarifləndirilməsini təmin etməkdir. Layihə çərçivəsində ali, orta ixtisas və ümumtəhsil müəssisələrinin, eləcə də elmi qurumların nümayəndələri bu prosesə cəlb ediləcək, mədəni irs sahəsində savadlılıq təşviq olunacaq. Bu məqsədlə yerli və beynəlxalq səviyyədə tanınmış ekspertlərin iştirakı ilə tədris proqramı və vəsaitlər hazırlanacaq, qruplar üzrə sertifikatlı kurslar, praktiki təlimlər təşkil olunacaq, həmçinin seminarlar keçiriləcəkdir.

Seminar interaktiv şəkildə davam etdirilmiş, Mərkəzin müəllim və tələbələrinə “Miras” İctimai Birliyinin nəşrləri hədiyyə edilmişdir.

Layihənin icrası Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə həyata keçirilir.

“Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması və kursların keçirilməsi” layihəsi çərçivəsində görüş keçirilib

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi “Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması və kursların keçirilməsi” layihəsinin icrasını davam etdirir.

08.07.2025-ci il tarixində Layihə heyətinin onlayn iclası keçirilib. İclas Layihə çərçivəsində cari ilin 16-25 iyul tarixlərində Bakı şəhəri Yasamal rayonu tarixi Zərgərpalan hamamında keçirilməsi nəzərdə tutulan təlim kurslarına həsr olunub. İclas zamanı kursun proqramı, təlim mövzuları, ekspertlər tərəfindən hazırlanmış təlim materialları, nəşr olunacaq dərs vəsaiti, təlimin davamlılığını təmin etmək üçün MOOCların (Kütləvi Açıq Onlayn Kurslar) təşkili və digər məsələlər müzakirə olunub. Eyni zamanda layihədə iştirak edəcək ekspertlərlə birgə təlimin praktiki cəhətdən səmərəli təşkili yolları haqqında fikir mübadiləsi aparılıb.

Qeyd edək ki, layihənin əsas məqsədi “MİM – Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi”nin yaradılması vasitəsilə cəmiyyətin mədəni irs sahəsində maarifləndirilməsini təmin etməkdir. Layihə çərçivəsində ali, orta-ixtisas və ümumtəhsil müəssisələri, eləcə də elmi qurumlardan maraq qrupları cəlb olunacaq, mədəni irs sahəsində savadlılıq təşviq ediləcəkdir. Bu məqsədlə yerli və beynəlxalq səviyyədə tanınan ekspertlərin iştirakı ilə tədris proqramı və vəsaiti hazırlanacaq, qruplar üzrə sertifikatlı kurslar və praktiki təlimlər təşkil olunacaq, həmçinin müvafiq təhsil müəssisələrinin şagird, tələbə və müəllim heyəti üçün seminarlar keçiriləcəkdir. Bu vaxta qədər artıq 4 təhsil müəssisəsində müxtəlif mövzular üzrə bu cür seminarlar təşkil olunmuşdur.

Layihənin donoru Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyidir.

Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin təlim kurslarına start verilib

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi “Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması və kurslarının keçirilməsi” layihəsinin icrasını davam etdirir.

16 iyul 2025-ci il tarixində Bakı şəhərinin Yasamal rayonu Bayırşəhər ərazisində yerləşən tarixi Zərgərpalan hamamında Layihə çərçivəsində təlim kurslarının həyata keçirilməsinə başlanılıb. Təlim kursları hər birində 15 iştirakçı olmaqla iki qrup üzrə təşkil olunub. İştirakçılar müvafiq qoruqların, muzeylərin, təhsil müəssisələrinin nümayəndələri və mədəni irsin qorunmasında digər maraqlı şəxslərdən ibarətdir. Yerli və beynəlxalq ekspertlərin iştirakı ilə keçirilməsi nəzərdə tutulan 8 günlük təlim kursları mədəni irsin qorunmasına həsr olunmuş 16 fərqli mövzunu əhatə edir.

Təlimin ilk günlərində “Mədəni İrs Ustad Məktəbi kursuna giriş” (Prof.Dr. Qafar Cəbiyev), “Zərgərpalan hamamı: beynəlxalq tədqiqat və konservasiya missiyası” (Prof.Dr. Luigi Scrinzi), “Mədəni irsin qorunması sahəsində milli və beynəlxalq tənzimləmə” (Məleykə Hüseynova), “Azərbaycanın tarix-mədəniyyət qoruqları” (Dos.Dr. Günel Seyidəhmədli), “Azərbaycanın qeyri-maddi mədəni irsi” (Prof.Dr. Şikar Qasimov) və “Muzeylər mədəni irsin keşiyində” (Dr. Nəzmin Cəfərova) mövzusunda dərslər keçirilib. Növbəti günlərdə “Mədəni irs abidələri üzərindəki epigraflıq tədqiqatlar”, “Dünya yaddaşı: əlyazma irsi”, “Tarixi-mədəni irsin rəqəmsallaşdırılması”, “Fövqəladə hallarda mədəni irsin qorunması”, “Mədəni irsin sosiallaşması və onun cəmiyyət üçün əhəmiyyəti”, “Mədəni irs turizmi”, “Memarlıq abidələrinin bərpa və konservasiyası”, “Bərpa layihələrinin hazırlanması və uğurlu təcrübələr”, “Bərpa və konservasiyada materiallar” və “Mədəni irs abidələrində arxeoloji tədqiqatlar” mövzusunda təlimlər keçiriləcək.

Qeyd edək ki, Layihə “MİM – Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi”nin yaradılması vasitəsilə cəmiyyətin mədəni irs sahəsində maarifləndirilməsinə yönəlmişdir. Layihə çərçivəsində ali, orta-ixtisas və ümumtəhsil müəssisələri, eləcə də elmi qurumlardan maraq qrupları arasında mədəni irs sahəsində savadlılığın təşviq edilməsi nəzərdə tutulur. Bu məqsədlə yerli və beynəlxalq səviyyədə tanınan ekspertlərin iştirakı ilə tədris proqramı və vəsaiti hazırlanmış, həmçinin 4 təhsil müəssisəsinin şagird, tələbə və müəllim heyəti üçün müxtəlif mövzular üzrə seminarlar keçirilmişdir. Həmçinin Layihənin tədbirlər planına əsasən, tədris vəsaitinin nəşri və Kütləvi Açıq Onlayn Kursların (MOOC) təşkili nəzərdə tutulur.

Layihənin donoru Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyidir.

Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin təlim kursları başa çatıb

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi “Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması və kurslarının keçirilməsi” layihəsinin icrasını davam etdirir.

Layihənin tədbirlər planına əsasən 16 iyul 2025-ci il tarixində Bakının Yasamal rayonu ərazisində yerləşən tarixi Zərgərpalan hamamında başlayan 8 günlük təlim kursları 25 iyul tarixində başa çatıb. Təlim kursları müvafiq qoruqların, muzeylərin, təhsil müəssisələrinin nümayəndələri və mədəni irsin qorunmasında digər maraqlı şəxslərdən ibarət, hər birində 15 iştirakçı olmaqla iki qrup üzrə təşkil olunub. Yerli və beynəlxalq ekspertlərin iştirakı ilə keçirilən təlim kursları mədəni irsin qorunmasına həsr olunmuş 16 fərqli mövzunu əhatə edib.

Təlim çərçivəsində “Mədəni İrs Ustad Məktəbi kursuna giriş” (Prof.Dr. Qafar Cəbiyev), “Zərgərpalan hamamı: beynəlxalq tədqiqat və konservasiya missiyası” (Prof.Dr. Luici Skrinzi), “Mədəni irsin qorunması sahəsində milli və beynəlxalq tənzimləmə” (Məleykə Hüseynova), “Azərbaycanın tarix-mədəniyyət qoruqları” (Dos.Dr. Günel Seyidəhmədli), “Azərbaycanın qeyri-maddi mədəni irsi” (Prof.Dr. Şikar Qasimov), “Muzeylər mədəni irsin keşiyində” (Dos.Dr. Nəzmin Cəfərova), “Mədəni irs abidələri üzərindəki epigrafiq tədqiqatlar” (Dos.Dr. Həbibə Əliyeva), “Dünya yaddaşı: əlyazma irsi” (Dr. Şəhla Xəlilli), “Tarixi-mədəni irsin rəqəmsallaşdırılması” (Dos.Dr. Pərvin Ahənçi), “Fövqəladə hallarda mədəni irsin qorunması” (Gülşən Hüseynova), “Mədəni irsin sosiallaşması və onun cəmiyyət üçün əhəmiyyəti” (Arzu Həsənlili), “Mədəni irs turizmi” (Aidə Məlikova), “Memarlıq abidələrinin bərpa və konservasiyası” (Dos.Dr. Məhəmməd Nurməmmədov), “Bərpa layihələrinin hazırlanması və uğurlu təcrübələr” (Əfqan Quliyev), “Bərpa və konservasiyada materiallar” (Nadirə Minə Yar) və “Mədəni irs abidələrində arxeoloji tədqiqatlar” (Dr. Fariz Xəlilli) mövzusunda dərslər keçirilib. Dərslər zamanı müvafiq mövzular üzrə ətraflı məlumatlar verilib, təqdimat və məruzələr dinlənilib, nəzə-

ri məlumatlarla yanaşı, praktiki tapşırıqlar yerinə yetirilib, həmçinin, iştirakçıların mövzu ilə bağlı məlumatlılıq səviyyəsini və təlimin effektivliyini ölçmək üçün sorğular aparılıb. Dərslər interaktiv formada təşkil olunub və iştirakçıların yüksək fəallığı ilə seçilib. Aparılan şifahi və

yazılı sorğular təlimin iştirakçılar üçün faydalı olduğunu və qarşıya qoyulan məqsədlərə çatdığını göstərir.

Qeyd edək ki, Layihə “MİM – Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi”nin yaradılması vasitəsilə cəmiyyətin mədəni irs sahəsində maarifləndirilməsinə yönəlib. Layihə çərçivəsində ali, orta-ix-

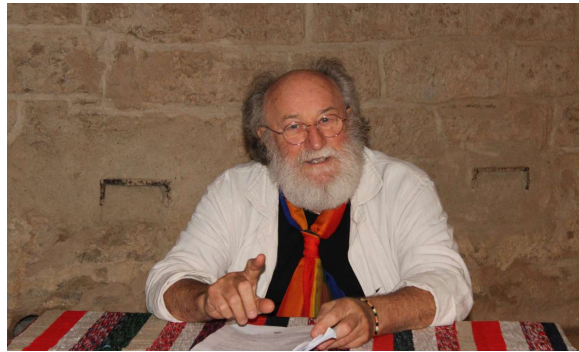
tisas və ümumtəhsil müəssisələri, eləcə də elmi qurumlardan maraq qrupları arasında mədəni irs sahəsində savadlılığın təşviq edilməsi nəzərdə tutulur. Bu məqsədlə yerli və beynəlxalq səviyyədə tanınan ekspertlərin iştirakı ilə tədris proqramı və vəsaiti hazırlanıb, həmçinin 4 təhsil müəssisəsinin şagird, tələbə və müəllim heyəti üçün müxtəlif mövzular üzrə seminarlar keçirilib. Həmçinin Layihənin tədbirlər planına əsasən, xarici ekspertlərin iştirakı ilə bir vebinarın təşkili, tədris vəsaitinin nəşri və Kütləvi Açıq Onlayn Kursların (MOOC) hazırlanması nəzərdə tutulur.

Layihənin donoru Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyidir.

Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin MOOC hazırlığına start verilib

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi tərəfindən icra olunan “Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbinin yaradılması və kurslarının keçirilməsi” layihəsi çərçivəsində yeni bir mərhələyə start verilib. Layihənin tədbirlər planına uyğun olaraq Kütləvi Açıq Onlayn Kursların (MOOC – Massive Open Online Course) hazırlanmasına başlanılıb.

Bu məqsədlə mədəni irsin qorunmasına dair mövzuları əhatə edən dərslərin video çəkilişləri həyata keçirilib. Sözügedən onlayn dərslər, daha öncə həyata keçirilmiş təlim kursu zamanı yerli və beynəlxalq ekspertlərin təqdim etdiyi 16 müxtəlif mövzunu əhatə edir: “Mədəni İrs Ustad Məktəbi kursuna giriş” (Prof. Dr. Qafar Cəbiyev), “Zərgərpalan hamamı: beynəlxalq tədqiqat və konservasiya missiyası” (Prof. Dr. Luigi Scrinzi), “Mədəni irsin qorunması sahəsində milli və beynəlxalq tənzimləmə” (Məleykə Hüseynova), “Azərbaycanın tarix-mədəniyyət qoruqları” (Dos. Dr. Günel Seyidəhmədli), “Azərbaycanın qeyri-maddi mədəni irsi” (Prof. Dr. Şikar Qasimov), “Muzeylər mədəni irsin keşiyində” (Dos. Dr. Nəzmin Cəfərova), “Mədəni

irs abidələri üzərindəki epigrafiq tədqiqatlar” (Dos. Dr. Həbibə Əliyeva), “Dünya yaddaşı: əl-yazma irsi” (Dr. Şəhla Xəlilli), “Tarixi-mədəni irsin rəqəmsallaşdırılması” (Dos. Dr. Pərvin Ahənci), “Fövqəladə hallarda mədəni irsin qorunması” (Gülşən Hüseynova), “Mədəni irsin

sosiallaşması və onun cəmiyyət üçün əhəmiyyəti” (Arzu Həsənlı), “Mədəni irs turizmi” (Aidə Məlikova), “Memarlıq abidələrinin bərpası və konservasiyası” (Dos. Dr. Məhəmməd Nurməmmədov), “Bərpa layihələrinin hazırlanması və uğurlu təcrübələr” (Əfqan Quliyev), “Bərpa və konservasiyada materiallar” (Nadirə Minə Yar), “Mədəni irs abidələrində arxeoloji tədqiqatlar” (Dr. Fəriz Xəlilli).

MOOC formatında hazırlanan bu dərslərin məqsədi biliklərin geniş auditoriyaya çatdırılmasını təmin etmək, canlı təlimlərdə iştirak edə bilməyənlər üçün əlçatan öyrənmə imkanı yaratmaq, cəmiyyətin mədəni irs sahəsində savadlılığını artırmaq və maarifləndirməni gücləndirməkdir. Eyni zamanda bu təşəbbüs müasir dövrdə geniş yayılmış onlayn təhsil imkanlarından səmərəli istifadəni nəzərdə tutur.

Layihənin ümumi məqsədi “MİM – Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi” vasitəsilə əhali arasında mədəni irs sahəsində bilik və bacarıqları inkişaf etdirmək, bu istiqamətdə maarifləndirmə aparmaqdır. Bu çərçivədə ali, orta-ixtisas və ümumtəhsil müəssisələri, həmçinin elmi qurumlardan olan maraqlı tərəflər üçün təlim proqramı və vəsaitlər hazırlanmış, 4 təhsil müəssisəsində seminarlar keçirilmiş, 30 mütəxəssisin iştirakı ilə 16 mövzunu əhatə edən praktiki dərslər təqdim olunmuşdur.

Layihənin növbəti mərhələsində beynəlxalq ekspertlərin iştirakı ilə vebinarın təşkili, tədris vəsaitinin nəşri və Kütləvi Açıq Onlayn Kursların (MOOC) platforma üzərindən istifadəyə verilməsi planlaşdırılır.

Layihə Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin maliyyə yardımı ilə həyata keçirilir.

AMEA ARXEOLÖGİYA VƏ ANTROPOLOGİYA İNSTİTUTU

“ZƏRGƏRPALAN HAMAMI” ARXEOLÖJİ EKSPEDİSİYASI

18.09-20.11.2024-cü il tarixlərdə

Bakı şəhəri Yasamal rayonu Həmidəğa Hüseynzadə küçəsində yerləşən Hamam binası daxilində və ətrafında konservasiya və təmizləmə işləri çərçivəsində aparılan arxeoloji tədqiqatların

HESABATI

Qafar Cəbiyev

Fariz Xəlilli

Elmira Abbasova

Bakı şəhəri

2024

Mündəricat

Sənədlər

Qazıntı haqqında məlumat

İş prosesi

Tapıntılar

Planlar

Ədəbiyyat

SƏNƏDLƏR

 Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA)
Arxeologiya və Antropologiya İnstitutu
Bakı, AZ1143, H.Cavid pr., 115

18 sentyabr - 18 oktyabr 2024-cü il
müddətinə elibərlənir

VƏKALƏTNAMƏ № 32
(1Nə-li forma)

Verilir, AMEA Arxeologiya və Antropologiya İnstitutu tərəfindən
Gəfər Gəfər oğlu Cəbiyev
(adı, atasının adı, soyadı)

ondan ötrü ki, Bakı şəhəri, Səməl rayonu H. Hüseynovda
(abidənin yerləşməsi, adı və növü)
yaşayışda yerləşən Hamam binası daxilində və ətrafında
konservasiya və təmizləmə işləri görülməsi
əsaslı arxeoloji qazıntı (20 kv.m.-dən artıq sahədə) və kəşfiyyat işləri aparmaq hüququna
malikdir.

Vəkalətnaməyə əsasən G. C. Cəbiyev
(adı, atasının adı, soyadı)

topoqrafik çəkilişlər (planlar, nivelirləmə) apara, qədim yaşayış yerləri, qəbristanlar, kurqanlar,
müdafiə tikililəri, qayaüstü rəsmlər, qədim bina və digər abidələrin fotolarını və əl rəsmlərini çəkə,
yerüstü materialları toplaya və hesabatların tərtibini mövcud qaydalara əsasən apara bilər.

Bütün hakimiyyət, dövlət və ictimai orqanlar bu vəkalətnamədə adı qeyd olunan mütəxəssisə
mövcud Qanunvericiliyə uyğun və elmin mənafeyi naminə lazımı yardım göstərməlidirlər.

Vəkalətnamədə göstərilən kəşfiyyat və qazıntıların aparılması hüququnun başqa şəxsə
təpşirilməsi qadağandır. Arxeoloji qazıntı və kəşfiyyat işlərinin icraçısı bu Vəkalətnaməni İcra
Hakimiyyəti orqanlarında qeydiyyatdan keçirməli, özündə saxlamalı, yerli hakimiyyət orqanlarının
tələbi ilə təqdim etməlidir. Əldə edilmiş arxeoloji materiallar elmi-laboratoriya işlərinin aparılması
üçün AMEA Arxeologiya və Antropologiya İnstitutuna təhvil verilməlidir.

ƏSAS: Azərbaycan Respublikasının
"Tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması haqqında"
10 aprel 1998-ci il tarixli Qanunu.

 Institutun direktoru

Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət
Nazirliyi yanında Mədəni İrsin Qorunması,
İnkişafı və Bərpası üzrə
Dövlət Xidməti
RAZILASDIRILIB
№ 31/32
"26" sentyabr 2024 II
İcraçı F. E. Quliyev
t.ü.f.d., dosent F. E. Quliyev

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MƏDƏNİYYƏT NAZİRLİYİ YANINDA
MƏDƏNİ İRSİN QORUNMASI, İNKİŞAFI VƏ BƏRPASI ÜZRƏ DÖVLƏT XİDMƏTİ**

AZ 1000, Bakı şəhəri, Hökumət evi,
Ü.Hacıbəyli küçəsi, 84

Tel.: (+99412) 565 01 47
Elektron poçt: info@heritage.gov.az

27 sentyabr 2024-cü il

3-24-1/2-01-1000/2024

**"Miras" Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək
İctimai Birliyinin sədr müavini
xanım Günel Seyidəhmədliyə**

05.09.2024-cü il tarixli
62/24 nömrəli məktuba dair

Hörmətli Günel xanım,

Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Zərgərpalan küçəsi (yeni ünvanla Həmidağa Hüseynzadə küçəsi), 87-də yerləşən və yerli əhəmiyyətli memarlıq abidəsi kimi dövlət qeydiyyatına alınmış (3578 inventar nömrəli) hamamda Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunun mütəxəssisləri tərəfindən araşdırma aparılmasına, eləcə də hamamın divarlarının yerli və xarici mütəxəssislərin, habelə Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin tələbələrinin iştirakı ilə təmizlənməsinə münasibət bildirilməsi barədə müvafiq məktubunuza baxılmışdır.

Abidənin plan konfigurasiyasını, həcm-məkan kompozisiyasını pozmadan və onun memarlıq dəyərinə və üslubuna xələl gətirmədən qeyd olunan işlərin həyata keçirilməsinə etiraz etmirik.

Məlumat üçün bildiririk ki, "Tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun 11-ci maddəsinin ikinci hissəsinə əsasən, mülkiyyətində və ya istifadəsində abidələr olan fiziki və ya hüquqi şəxslər abidələrin qorunması, tədqiqi və onlardan istifadə edilməsi qaydalarına ciddi əməl etməlidirlər.

Həmin Qanunun 28-ci maddəsinə əsasən abidələrin qorunması haqqında Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyini pozan şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə uyğun olaraq cinayət, inzibati, intizam və mülki məsuliyyət daşıyırlar.

Nəzərə almağınızı xahiş edir, eyni zamanda tərəfinizdən sözügedən abidənin araşdırılması, həmçinin təmizlənməsi ilə bağlı görülməli işləri təqdirləyiq hesab edir və tarix-mədəniyyət abidələrinə göstərdiyiniz diqqətə görə minnətdarlığımızı bildiririk.

Hörmətlə,

Reis müavini

Rauf Axundov

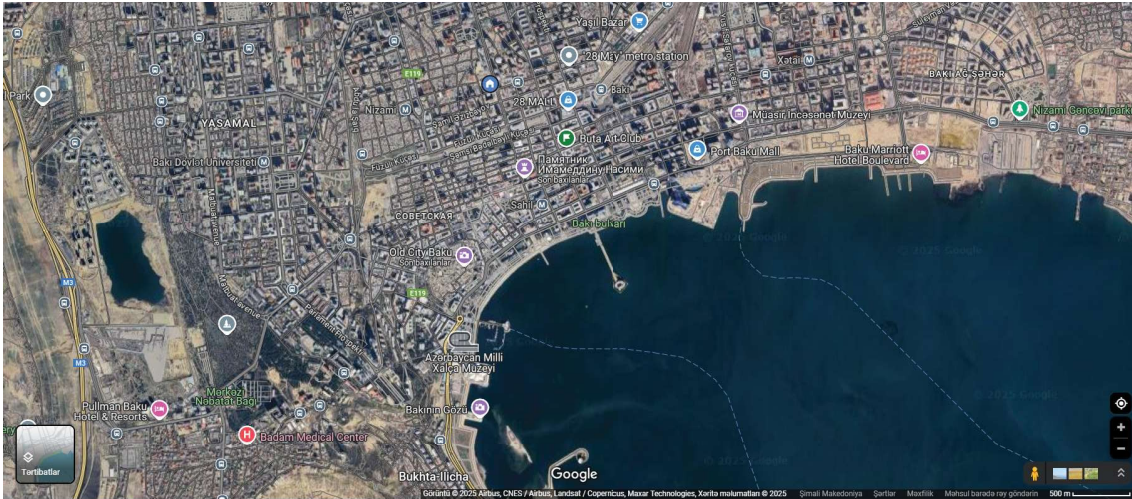
AMEA Arxeologiya və Antropologiya İnstitutu “Zərgərpalan hamamı” arxeoloji ekspedisiyasının 18.09-20.11.2024-cü il tarixlərdə Bakı şəhəri Yasamal rayonu Həmidəğa Hüseynzadə küçəsində yerləşən Hamam binası daxilində və ətrafında konservasiya və təmizləmə işləri çərçivəsində aparılan arxeoloji tədqiqatları

Bakı şəhəri qədim və orta əsrlərin tarix və mədəniyyət abidələri ilə zəngin olduğu kimi Orta əsrlər sonrası dövrlərdə də öz şəhərsalma xüsusiyyəti, memarlıq mənzərəsi ilə Şərq və Qərb mədəniyyətinin sintezini daşıyırdı. Hələ orta əsrlərdən Bakı qalasının – İçərişəhərin ətrafında Bayırşəhər formalaşmışdı.

1806-cı ildə Bayırşəhərin görüntüsü

XIX əsrin Neft bumu bu prosesi sürətləndirmiş, eklektik üslubda memarlıq əsərləri meydana çıxmağa başlamışdır. Bayırşəhər icması Bakı əhalisinin böyük bir hissəsini təşkil etməklə öz kollektiv yaddaşına malikdir. Onlar Sovetski, Kubinka, Çəmbərəkənd, Qaraşəhər, Zərgərpalan kimi məhəllələr formalaşdıraraq submədəniyyətlərin yaranmasında öz kollektiv əməklərini sərf ediblər.

Bayırşəhər ərazisinin görünüşü

Bu mənada Zərgərpalan məhəlləsi icması ilə araşdırmalar zamanı buradakı tarix və mədəniyyət abidələrinin tarixi sübutunun əsas elementi kimi kollektiv yaddaş ortaya çıxır.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunun İslam dövrü arxeologiyası şöbəsinin əməkdaşlarından ibarət Zərgərpalan hamamı ekspedisiyası “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin sifarişli ilə 2024-cü ilin 18 sentyabr – 20 noyabr tarixlərində Zərgərpalan məhəlləsində (indiki adı ilə Həmidəğa Hüseynzadə küçəsi 11; köhnə adı ilə Zərgərpalan küçəsi 87) yerləşən Hamamda arxeoloji tədqiqatlar aparmışdır. Abidənin koordinatları: 40°22'36.6"N 49°49'49.7"E. Abidənin Mədəniyyət Nazirliyinin elektron baza sistemində məlumatı belədir:

Tarixi abidələr

Hamam

Abidənin növü: Memarlıq abidələri
 Tarix: 1899-cu il
 Əhəmiyyəti: Yerli əhəmiyyətli
 Nömrə: № 3578.
 Şəhər: Bakı şəhəri
 Ünvan: Zərgərpalan küçəsi, 87
 Sistem kodu: AJA003377

Tədqiqatın əsas məqsədi yerli əhəmiyyətli memarlıq abidəsi olan Hamam binasında arxeoloji ekspertiza işlərini aparmaqdır. İlk dəfədir ki, abidədə arxeoloji tədqiqat aparılır. Odur ki, əvvəlcə aidiyyatı sənədlər toplanmış, yerli sakinlərlə söhbət aparılmışdır. Sənədlərdən məlum olduğu kimi Hamam 1899-cu ildə yerli sahibkarların vəsaiti hesabına tikilmişdir. Yerli sakinlərin məlumatına görə, 1937-ci ildə Hamamın sahibi repressiya qurbanı olmuş, əmlakı müsadirə edilmişdir. Həmin vaxta qədər hamam olaraq fəaliyyət göstərən birmərtəbəli ikigünbəzli bina bundan sonra sex kimi fəaliyyət göstərmişdir. 1941-1945-ci illərdə hamam binasından İkinci Dünya müharibəsində vuruşan əsgərlər üçün isti geyimlər, əsasən də patava (ayaqların soyuqdan qorunması üçün istifadə olunan ayaq geyimi) istehsal edilmişdir. Tədricən bina dəmirçi və misgər sexinə uyğunlaşdırılmış, içəridə ağır metal işləri görülmüşdür. Tədqiqatlar zamanı bunu təsdiq edən çoxsaylı tapıntılar üzə çıxmışdır. Dəmirçi və misgər alətləri, kəsicilər, naxışaçanlar, güləb qabları, saxsı, şüşə məmulatı, geyim düymələri və s. artefaktlar qeydə alınmışdır. Tədricən binada işlər yüngülləşmiş, bina güzgü sexi kimi istifadə edilmişdir. XX əsrin 90-cı illərində obyekt güzgü sexi kimi fəaliyyətini dayandırmışdır. Hamam 2 avqust 2001-ci ildə Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 132 nömrəli Qərarı ilə yerli əhəmiyyətli memarlıq abidəsi kimi dövlət qeydiyyatına götürülmüşdür (inventar nömrəsi: 3578). Baxımsız vəziyyətə düşən bina dövlət əmlakı kimi hərraca çıxarılmış və ən son Əliyeva Nubar Hamlet qızının istifadəsinə verilmişdir. Nubar Əliyeva 07 mart 2023-cü ildə Əmlak Məsələləri Dövlət Xidməti Daşınmaz Əmlakın Dövlət Kadastrı və Reyestri Publik Hüquqi Şəxsi Hüquqların dövlət qeydiyyatı haqqında daşınmaz əmlakın dövlət reyestrindən çıxarış əldə etmişdir (nömrəsi: 011011001319-06301). Nubar Əliyeva ilə “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi arasında bağlanmış icarə müqaviləsinə əsasən birlik Hamam binasını konservasiya və təmizlik işlərindən sonra sərgi zalı kimi istifadə edəcəkdir.

abou.blank

ƏMLAK MƏSƏLƏLƏRİ DÖVLƏT XİDMƏTİ
DAŞINMAZ ƏMLAKIN DÖVLƏT KADASTRI
VƏ REYESTRİ PUBLİK HÜQUQİ ŞƏXSİ

Hüquqların dövlət qeydiyyatı haqqında daşınmaz əmlakın dövlət reyestrindən

ÇIXARIŞ

Hüququ rəsmiləşdirilən şəxs	Əliyeva Nubar Hamlet qızı
Daşınmaz əmlakın növü	Qeyri-yaşayış binası
Daşınmaz əmlakın ünvanı (olduğu yer)	Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Zərgərpalan küçəsi, 87
Daşınmaz əmlakın mülkiyyət növü	Xüsusi
Daşınmaz əmlakın üzərində hüququn növü	Mülkiyyət
Daşınmaz əmlakın ümumi sahəsi (kvadratmetrlə)	250.40
Torpaq sahəsinin mülkiyyət növü	Dövlət
Torpaq sahəsi üzərində hüququn növü	İstifadə
Torpaq sahəsinin kateqoriyası	Sənaye, nəqliyyat, rabitə, müdafiə və digər təyinatlı torpaqlar
Torpaq sahəsinin ölçüsü (hektarla)	0.035830
Daşınmaz əmlakın reyestr nömrəsi	011011001319-06301

Hüquq sahibləri

Sıra №	Hüquq sahibinin adı	Payı	Qeydiyyat nömrəsi	Qeydiyyat tarixi
1	Əliyeva Nubar Hamlet qızı	Tam	1123035876	07.03.2023

Əliyeva Nubar Hamlet qızının əmlaka dair çıxarışı

İCARƏ MÜQAVİLƏSİ

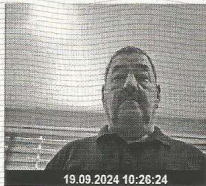
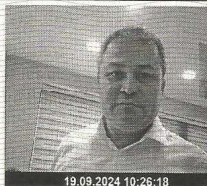
Bakı şəhəri

on doqquz sentyabr iki min iyirmi dördüncü il

İcarəyə verən	İcarəçi
ƏLİYEV NUBAR HƏMLET QIZI -ORDUBAD, DƏRKƏND. K., (ŞV:AZE15093924, 24.11.2016, ORDUBAD RPŞ; FİN: 4UQU1TD; d/t:07.08.1990)	MİRAS MƏDƏNİ İRSİN ÖYRƏNİLMƏSİNƏ KÖMƏK İCTİMAİ BİRLİYİ / VÖEN:1601223201 adından XƏLİLLİ FƏRİZ SƏBİR OĞLU, -AĞSU RAYONU, GƏGƏLİ Ə/D, GƏGƏLİ KƏNDİ(ŞV:AA5911404, 05.03.2024, ASAN 2; FİN: 1KY0D41; d / t:01.08.1980)

- "İcarəyə verən" Bakı şəhəri, Yasamal rayonu, Zərgərpalan küçəsi, 87 ünvanında yerləşən, ümumi sahəsi 250.4 kv/m olan qeyri-yasayış binasının tam mülkiyyət üzrə on(lar)a məxsus hissəsindən aşağıda göstərilən hissəni (hissələri) icarəyə verir(lər):
-İcarəyə verən ƏLİYEV NUBAR HƏMLET QIZI (tam hissə, 250.4 kv/m) -İcarəçi MİRAS MƏDƏNİ İRSİN ÖYRƏNİLMƏSİNƏ KÖMƏK İCTİMAİ BİRLİYİ / AZ0618, AĞSU RAYONU, GƏGƏLİ
- İcarəyə verilən əmlak aşağıdakı hüquqmüəyyənədi sənədə əsasən İcarəyə verənə məxsusdur:
-Əmlak Məsələləri Dövlət Xidməti Daşınmaz Əmlakın Dövlət Kadastrı və Reyestrı Publik Hüquqi Şəxsinin 1 sayılı Bakı şəhər Ərazi İdarəsi tərəfindən 07.03.2023 tarixdə ƏLİYEV NUBAR HƏMLET QIZINA verilmiş 011011001319-06301 reyestr nömrəli, 1123035876 qeydiyyat nömrəli dövlət reyestrindən çıxarısa əsasən tam mülkiyyət üzrə, 250.4 kv/m;
- İcarə müddəti 19.09.2025 il tarixədək müəyyən edilir.
- İcarəyə verilən sahənin istifadəsinə görə:
-İcarəyə götürən" MİRAS MƏDƏNİ İRSİN ÖYRƏNİLMƏSİNƏ KÖMƏK İCTİMAİ BİRLİYİ "İcarəyə verən" ƏLİYEV NUBAR HƏMLET QIZI aylıq 100 manat 00 qəpik (yüz manat sıfır qəpik) icarə haqqı ödəyir;
- Fors-major hadisəsindən sığortalanma "İcarəçi"(lər)-in vəzifəsidir.
- "İcarəçi" İcarəyə götürdüüyü əmlakı ikinci əldən icarəyə vermə bilməz.
- Müqavilənin ləğv edilməsi tərəflərin bir ay qabaqdan yazılı ərizəsinə müvafiq olaraq həyata keçirilir.
- "İcarəçi"lər "İcarəyə verən"(lər)-in razılığı olmadan icarəyə götürülən sahədə təmir-tikinti işləri apara bilməz.
- Tərəflərin razılığına əsasən "İcarəçi"(lər) hər ay aylıq icarə haqqından qanunla müəyyən edilmiş məbləğdə vergi ödəyir.
- İcarə obyektində texniki təhlükəsizlik qaydalarına əməl olunması vəzifələri "İcarəçi" tərəfindən həyata keçirilir.
- Kommunal xidmətlərdən (elektrik, qaz, su, isilik, kanalizasiya və telefon abunə) istifadə edilməsinə görə haqqlar, habelə şəhərlərarası və öhdəlişli telefon danışığı haqqı, o cümlədən əlavə vergi haqqları "İcarəçi"(lər) tərəfindən ödənilir.
- Həmin müqavilə dörd nüsxədən ibarət Azərbaycan dilində tərtib edildi. Onlardan biri notariat ofisində saxlanılır, digər nüsxələri isə tərəflərə verilir.

Müqavilə tərəflərinə onların hüququ və vəzifələri izah edilmiş, notariat hərəkətinin aparılmasının nəticələri barədə xəbərdarlıq edilmişdir.

	ƏMİRƏLİYEV VƏHİD İSMAYİL OĞLU (ƏLİYEV NUBAR HƏMLET QIZI əvəzinə)		MİRAS MƏDƏNİ İRSİN ÖYRƏNİLMƏSİNƏ KÖMƏK İCTİMAİ BİRLİYİ adından XƏLİLLİ FƏRİZ SƏBİR OĞLU
19.09.2024 10:26:24		19.09.2024 10:26:18	

Nubar Əliyeva ilə "Miras" Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi arasında
bağlanmış icarə müqaviləsi

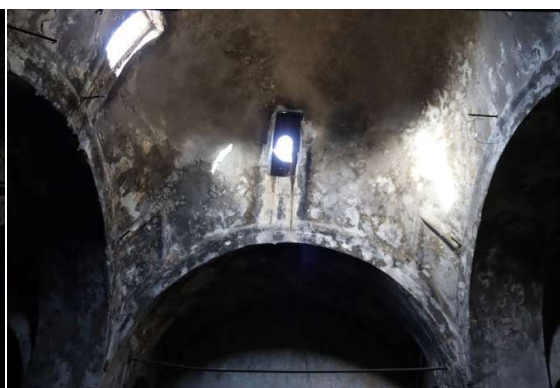
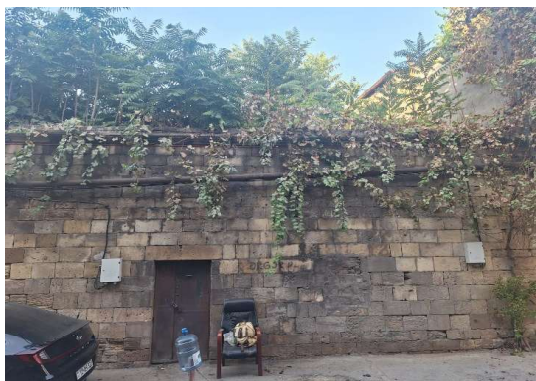
Təəssüf ki, Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Layihə İnstitutu Hamam binasının bərpası üçün qəbul edilməz layihə hazırlamış və sahibkara təqdim etmişdir. Ekspedisiya heyəti tərəfindən sahibkara izah olunmuşdur ki, belə layihə tarix və mədəniyyət abidəsi üçün qəbul edilə bilməz və binada “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin təklif etdiyi kimi konservasiya və təmizləmə işləri görülməlidir.

Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Layihə İnstitutunun
sahibkara təqdim etdiyi layihə görüntüsü

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi yanında Mədəni İrsin Qorunması, İnkişafı və Bərpası üzrə Dövlət Xidmətinin razılığı ilə “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi konservasiya və təmizlik işlərinə başlamışdır. İşə mühəndis Cahangir Xələfov rəhbərlik etmişdir.

Ekspedisiya əvvəlcə Hamam binasının fotolarını çəkərək arxivləşdirilmişdir.

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi “Gentechs” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyət ilə müqavilə bağlayaraq abidənin ölçü, eskiz, elektrik və izahat işlərini görmüşdür. Sənədlərin hazırlanmasında ekspedisiya heyəti məsləhətçi kimi iştirak etmiş, kollegial qərarlar qəbul edərək memarlara kömək göstərmişdir.

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti Memarlıq konstruksiyaları və abidələrin bərpası kafedrasının dosenti, memarlıq üzrə fəlsəfə doktoru Məhəmməd Nurməmmədov və tələbələrini (Kərim Kərimli, Murad Hacızadə, Ülvi Əzizov) tədqiqata cəlb etmiş, tələbələr Hamam binası üzrə diplom işləri hazırlamışlar.

“Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi italiyalı bərpaçı-memar professor Luici Skrinzini tədqiqata və konservasiya işlərinə dəvət etmişdir. Professor Luici Skrinzi öz könüllü məsləhətləri ilə ekspedisiyanın işlərinə dəstək göstərmişdir.

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi yanında Mədəni İrsin Qorunması, İnkişafı və Bərpası üzrə Dövlət Xidmətinin sifarişi ilə Azərbərpa Elmi-Tədqiqat Layihə İnstitutu Hamam binasının pasportunu hazırlamışdır.

QAZINTI HAQQINDA MƏLUMAT

Bakı şəhəri zəngin tarixə malik olmaqla yanaşı, Şərq və Qərb mədəniyyətlərinin kəsişməsində yerləşən nadir şəhərsalma nümunələrindən biridir. Şəhərin İçərişəhərdən kənarda, Bayırşəhər kimi tanınan ərazisində XIX əsrin sonu - XX əsrin əvvəllərində formalaşmış məhəllələr - Çəmbərəkənd, Qarashəhər, Zərgərpalan, Sovetski və s. bu prosesin nəticəsi olmuşdur. Bu məhəllələrin hər biri özünəməxsus yaşayış mədəniyyəti və arxitektura elementləri ilə fərqlənmişdir. Zərgərpalan məhəlləsində yerləşən və 1899-cu ildə inşa edilmiş ictimai hamam binası bu baxımdan xüsusilə diqqətəlayiqdir. 2024-cü ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Arxeologiya və Antropologiya İnstitutunun əməkdaşları tərəfindən “Miras” Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin sifarişi ilə burada ilk dəfə arxeoloji tədqiqat aparılmışdır.

Tədqiqatın əsas məqsədi yerli əhəmiyyətli memarlıq abidəsi kimi dövlət qeydiyyatında olan Zərgərpalan hamamında arxeoloji ekspertiza aparmaq, abidənin tikinti mərhələlərini, konstruktiv xüsusiyyətlərini və istifadəsi dövrlərindəki dəyişiklikləri müəyyənləşdirmək olmuşdur. Tədqiqatlar zamanı həmyazılı mənbələr, həmdə yerli sakinlərin şifahi məlumatları əsas götürülmüş, abidənin memarlıq, konstruksiya və maddi-mədəniyyət qatları sistemli şəkildə öyrənilmişdir.

Arxiv sənədlərinə əsasən, Zərgərpalan hamamı 1899-cu ildə yerli sahibkarların vəsaiti hesabına inşa olunmuşdur. Sovet dövründə, xüsusilə 1937-ci ildən sonra hamam sahibi repressiyaya məruz qalmış, bina isə təyinatını dəyişərək sex, daha sonra dəmirçi-misgər emalatxanası və nəhayət güzgü sexi kimi fəaliyyət göstərmişdir. Bu mərhələlər abidənin daxili strukturlarına mühüm müdaxilələrə səbəb olmuşdur. 2001-ci ildə abidə dövlət qeydiyyatına alınsa da, uzun illər baxımsız vəziyyətdə qalmış və yalnız 2023-cü ildən etibarən “Miras” İctimai Birliyi tərəfindən tədqiq və konservasiya işləri həyata keçirilməyə başlanmışdır.

Abidənin əsas strukturu giriş otağı, iki əsas zal və ona bitişik otaqlardan ibarətdir. Arxeoloji qazıntılar zamanı bu hissələrin hər birində maddi-mədəniyyət nümunələri, konstruksiya qatları və memarlıq elementləri aşkar edilmişdir. Xüsusilə giriş otağında və birinci zalda döşəmə altından aşkar olunan üzlük daşları, fəvvarə qalıqları, səkilər və dekorativ plitələr abidənin ilkin Hamam mərhələsinə aid olduğunu sübut edir. Dövrə aid saxsı qablar, mis alətlər, düymələr, dəmir kəsicilər və güləb qabları binanın ictimai və sənətkarlıq funksiyalarını əks etdirir.

Zərgərpalan hamamı eklektik üslubun bariz nümunəsidir. Burada Şərq memarlığının elementləri (tağlar, günbəzlər, səkilər, fəvvarələr) ilə yanaşı, Avropa memarlıq məktəbinin bəzi xüsusiyyətləri də müşahidə olunur. Tikilidə istifadə olunan sütunlar, tağvari keçidlər və zəngin bəzəkli kərpic və əhəng daşları bu üslub sintezinin sübutudur. Xüsusilə ikinci zalda istilik sisteminin qalığı kimi qeyd edilən külxana və onunla əlaqəli su kanalları

Hamamın funksional arxitektura baxımından yüksək səviyyədə inşa olunduğunu sübut edir.

Tədqiqatın nəticələrinə əsasən, ekspedisiya qrupu binada yalnız konservasiya və təmizlik işlərinin aparılmasını məqsəduyğun hesab etmişdir. Təmir zamanı divarlarda Abşeron əhəng daşından istifadə edilmiş suvaqlar, döşəmə altında dövrün orijinal daş plitələri və fasadda gizlədilmiş orijinal qapı və pəncərə açılışları diqqətlə bərpa olunmuşdur. “Miras” İctimai Birliyi İtaliyadan dəvət olunmuş professor Luici Skrinzinin tövsiyələri əsasında konservasiya işlərinə başlamış, bu işlərə Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin tələbələri də cəlb edilmişdir

Zərgərpalan hamamında aparılan tədqiqatlar Bakı şəhərinin Bayırşəhər adlanan tarixi hissəsinin arxeoloji cəhətdən sistemli şəkildə öyrənilməsi üçün mühüm başlanğıcdır. Abidə yalnız memarlıq baxımından deyil, eyni zamanda sosial, iqtisadi və mədəni aspektlər baxımından da çox qatlı bir tarixə sahibdir. Hamam binasının müxtəlif dövrlərdə funksional dəyişikliklərə uğraması şəhərin transformasiyasını anlamaq baxımından vacib mənbə kimi çıxış edir.

Gələcəkdə Bayırşəhər ərazisində planlaşdırılan istənilən abadlıq və tikinti işləri mütləq şəkildə arxeoloqların nəzarəti altında həyata keçirilməlidir. Zərgərpalan hamamı nümunəsində olduğu kimi, şəhər mədəniyyətinin görünməyən qatlarını ortaya çıxarmaq və onların qorunmasını təmin etmək dövlət və cəmiyyət üçün vacib vəzifələrdəndir.

Ekspedisiya arxeoloji ekspertiza üçün üç əsas istiqamətdə işə başlamışdır. Birincisi, abidənin mədəni təbəqəsini öyrənərək onun hansı dövrdə və hansı süxurlar üzərində tikildiyini müəyyən etmiş, ikincisi, divarların, günbəzlərin, üst örtüyünün vəziyyətini öyrənərək mütəxəssislərlə ümumiləşdirmələr aparmış, üçüncüsü, konservasiya və təmizlik işlərinə nəzarət etmişdir.

Hamam binası aşağıdakı kimi şərti nömrələnmişdir:

- 1 – giriş otağı;
- 2 – birinci zal;
- 3 – pilləkən otağı;
- 4 – 1 nömrəli arakəsmə otağı;
- 5 – 2 nömrəli arakəsmə otağı;
- 6 – qapısı birinci zala açılan otaq;
- 7 – qapısı ikinci zala açılan birinci otaq;
- 8 – ikinci zal;
- 9 – qapısı ikinci zala açılan ikinci otaq;

10 – isti su otağı;

11 – ilıq su otağı;

12 - qapısı ikinci zala açılan üçüncü otaq.

Hesabatda binanın daxili struktur bölmələri bu şərti nömrələr altında təqdim olunur.

Giriş otağında ekspedisiya hər üç istiqamətdə iş görmüşdür. Tədqiqat nəticəsində giriş otağında Hamam mərhələsindən sonra Sex mərhələsi dövründə xeyli müdaxilələr olduğu üzə çıxdı. Əvvəlcə döşəmədə arxeoloji qazıntı işi aparıldı. Məlum oldu ki, döşəmə dəniz qumu və sement qarışığından məhlul vasitəsilə çox sonralar suvanmışdır. Ekspedisiya heyətinin yekun qərarı ilə həmin təbəqə götürüldü. Bu təbəqədən altda çınqıl, qum və bitum qarışığından ibarət olan asfalt təbəqə üzə çıxdı. Asfalt təbəqə çox çətinliklə götürüldükdən sonra mazutlu, sarı qumlu, gilli təbəqə üzə çıxdı. Həmin təbəqə qarışıq idi. İçərisində maddi-mədəniyyət nümunələri ilə yanaşı, Hamam mərhələsinə aid döşəmədə istifadə edilən üzlük daşların parçalarına rast gəlinirdi. Cənub tərəfdə divara yaxın yerdə sanitariya-qovşağa aid dəmir boru təmizləndi. Həmin boru hazırda işləkdir və mərkəzləşmiş kanalizasiya sisteminə qoşulmuşdur. İkinci istiqamət üzrə işlərə uyğun olaraq otağın divarları yoxlanıldı. Divarlar Sovet dövründə dəniz qumu və sementlə suvandığı üçün Abşeron əhəngdaşı və sement bir-birini aşındırmış, divarlara hopan duz və rütubət suvağın dağılmasına səbəb olmuşdu. Odur ki, ekspedisiya heyətinin yekun qərarı ilə divarların suvaq qatının təmizlənməsinə başlanıldı. Divarlarda görülən işlər cəhətlər üzrə qeydə alındı. Şimal tərəfdə təmizlikdən əvvəl bir pəncərə görünürdü. Təmizlik zamanı həmin pəncərəyə paralel ikinci pəncərə üzə çıxdı. Giriş otağının bütün divarlarında və tavanında Hamam binasının damında kök salmış “cənnət ağacı”, “rusyat ağacı” kimi tanınan uca aylant ağacının (bitkilər aləminin sabunağacıçiçəklilər dəstəsinin simaroubakimilər fəsiləsinin aylant cinsinə aid bitki növü) kökləri görünürdü. Həmin köklər kəsilərək divardan çıxarıldı. Şərq tərəfdə divar təmizlənmərkən küçəyə açılan 62x87 sm ölçüsündə bir pəncərə üzə çıxdı. Pəncərənin paralelində ölçüləri 100x185 sm olan kiçik dəmir qapı vardır. Hazırda Hamam binasına giriş həmin kiçik dəmir qapıdadır. Qapı yerinin Hamam mərhələsində olmadığı, Sex mərhələsində açıldığı müəyyən edildi. Cənub divarında döşəməyə yaxın yerdə adda-budda son illərin kafelləri görünürdü. Onlar təmizləndikdən sonra işlək olmayan su borularının parçaları üzə çıxdı və götürüldü. Qərb tərəfdə Birinci zala giriş üçün Sex mərhələsində kobud müdaxilə ilə açılan qapı vardı. Qapının üst tərəfi Hamam binasının konstruksiyasına zidd olaraq dəmir üçkünlüklər vasitəsilə yığılmışdı. Nəticədə həmin qapı yeri Hamam binasının dayanıqlığına mənfi təsir etmişdir. Bu qapı yerinin paralelində Hamam mərhələsində inşa olunmuş digər qapı yeri müşahidə edilirdi. Belə ki, qapı çatma tağ formasında yığılmışdır. Ekspedisiya heyətinin yekun qərarı ilə həmin qapı yerinin təmizlənməsinə başlanıldı. Məlum oldu ki, damdakı bütün

uca aylant ağaclarının kökləri məhz bu qapı boşluğundan torpaqla təmas yaratmışdır. Odur ki, həmin köklər hamısı təmizləndi. Məsləhət görüldü ki, qərb divarındakı digər qapı yeri bağlansın və məhz bu orijinal qapıdan istifadə edilsin. Tədqiqatın üçüncü istiqamətinə uyğun olaraq ekspedisiya heyəti aparılan konservasiya işlərinə nəzarət ediblər. Belə ki, döşəməyə yeni üzlük daşlarının döşənməsi, fiziki məhdudiyyətli şəxslərin Hamam binasına girişinə şərait yaradılması, divarların sönmüş əhəng, daş tozu, çay qumu, kərpic tozu qarışıqlı məhlulla konservasiya edilməsi planlaşdırılmışdır. Giriş otağının Hamam mərhələsində əsas funksiyasının sanitariya-qovşaq olmasıdır. Çünki Hamam mərhələsində giriş qapısı Ala qapı formasında olub, başqa yerdən idi. İndi isə həmin Ala qapı qonşular tərəfindən zəbt edilmişdir. Sex mərhələsində Ala qapı istifadədən çıxdığı üçün məhz indiki yerdən yeni qapı açılmışdır. Tədqiqat bu qapı açılma prosesində binanın bu hissəsinin böyük ziyan gördüyünü göstərir.

Dörd sütunlu Birinci zalda ekspedisiya hər üç istiqamətdə iş görmüşdür. Tədqiqat nəticəsində Birinci zalda Hamam mərhələsindən sonra Sex mərhələsi dövründə xeyli müdaxilələr olduğu üzə çıxdı. Əvvəlcə döşəmədə qazıntı işi aparıldı. Məlum oldu ki, döşəmə ən dərin yerində 150 sm torpaq, qum, beton, asfalt qatı ilə dolmuşdur. Qazıntı başlayanda torpaq qatı içəridə nəfəs darlığı yaradan şəkildə çirkli, tozlu, rütubətli, o cümlədən narkomaniya aludəçilərinin iynələri ilə dolu idi. Zalda yüzlərlə iynə vardı. Bu Hamam binasının uzun müddət narkomanların yuvası olduğunu göstərirdi. Burada da döşəmə bəzi yerlərdə dəniz qumu və sement qarışığından məhlul vasitəsilə suvanmış, sexlərin rahat fəaliyyət göstərməsi üçün dümdüz sahə yaradılmışdır. Ekspedisiya heyətinin yekun qərarı ilə həmin təbəqə götürüldü. Bu təbəqədən altıda çinqıl, qum və bitum qarışığından ibarət, lakin digər zal və otaqlara nisbətən nazik olan asfalt təbəqə üzə çıxdı. Asfalt təbəqə götürüldükdən sonra zəlin mərkəzində kənarları oval formada səliqəli işlənmiş əhəngdaşından üzlük daşlar aşkar olundu. İstirahət və soyunub-geyinmək üçün nəzərdə tutulan birinci zəlin orta hissəsindəki fəvvarə qazıntı başlayanda yox idi. Fəvvarə və onun ətrafındakı on taxçanı ekspedisiya üzə çıxarmışdır. Fəvvarəni əhatə edən kiçik meydançanın ölçüsü 852x865 sm-dir. Onun dərinliyi isə 80 sm-dir. Meydança 40x40 sm-lik plitələrlə döşənmişdir. Fəvvarə səkkizguşəli olub, ortasında su axmaq üçün göbək vardır.

Birinci zəlin cənub-qərb hissəsində şərti olaraq pilləkən otağı adlandırdığımız otağın ölçüsü 2,2x2,7 metrdir. Bu otağın içərisi 2 metr hündürlüyə qədər torpaqla doldurulmuşdu. Həmin təbəqə təmizlənərkən Hamam və Sex dövrünə aid çoxsaylı dəmir, şüşə, saxsı, daş məmulatı nümunələri üzə çıxdı.

Birinci və ikinci zalı bir-birinə bağlayan keçid iki hissədən ibarətdir. Keçidin birinci hissəsindən pilləkən otağına ikinci qapı açılmışdır. Həmin qapı ilə üz-üzə Sex dövründə dəmir alətlərin soyudulması üçün kiçik hovuz inşa edilmişdir. Keçidlərdən çoxlu sayda dəmir alətlər və hissələri üzə çıxmışdır. Keçidin ikinci zala bitişik hissəsi təmizlənərkən metal konstruksiya

ağır dəzgahın hissələri üzə çıxdı. Tədqiqatlar davam etdirilərkən oradan ikinci zalda birinci zala gedən çirkab sular xəttinin qalıqları aşkar edildi. Keçidin divarında bir yerdə suyun ötürülməsi üçün saxsı tünglər qeydə alındı. Keçidin şimal tərəfində qapısı birinci zala açılan daha bir otaq təmizləndi. Otağın divarları hissədən qaralmışdı.

İkinci dördsütunlu zalda (ölçüsü: 9,7x8,5 metr) da ekspedisiya hər üç istiqamətdə iş görmüşdür. Tədqiqat nəticəsində İkinci zalda Hamam mərhələsindən sonra Sex mərhələsi dövründə daha çox müdaxilələr olduğu üzə çıxdı. Bu zalda görünür ki, Özəlləşdirmə mərhələsi dövründə Nubar Əliyevadan əvvəlki sahibkarlar hamamı yenidən bərpa etmək cəhdi göstərirlər. Onlar İkinci zalın ortasında 1,5 metr dərinliyə qədər mədəni təbəqəni kəsərək orada 2,5x25, metr ölçüsündə su hovuzu inşa edərək kənarlarını mişar daşı ilə hörmüşlər. Tədqiqat prosesində həmin divarlar sökülərkən mədəni təbəqənin kəsiklərində hər tərəfdə bir ədəd olmaqla bişmiş kərpiclə tağvari formada inşa edilmiş Hamamın isitmə sisteminin qalıqları aşkar olunmuşdur.

Şimal kanalının ölçüsü: Şərq kanalının ölçüsü: Cənub kanalının ölçüsü: Qərb kanalının ölçüsü:. Görünür, Hamam mərhələsində həmin kanallar isitmə şəbəkəsinin bir hissəsi olmaqla hovuz yerində birləşərək paylanmış. Hamamın isidilməsinə xidmət edən ocaq – Külxana hamamın 10 nömrəli isti su otağının cənub divarına bitişik yerdə qeydə alınmışdır. Külxanadan gələn istilik, hərərət isitmə şəbəkəsi ilə dolanaraq son nəticədə İkinci zalın şərq divarındakı buxarı baca vasitəsilə dama ötürülüb.

Hamamdan istifadə edənlərin İkinci zalın şimal, cənub və qərb divarları boyunca oturub yuyunması və dincəlməsi üçün xüsusi kətil inşa olunmuşdur. Cənub və qərb səkilərinin orta hissəsində qövsvəri formada çıxıntısı olan kiçik su qurnaları aşkar olunmuşdur. İkinci zalın döşəməsi də təmizləndi. Bu səkinin döşəməsində də qazıntı işi aparıldı. Məlum oldu ki, döşəmə ən dərin yerində 60 sm torpaq, qum, beton, asfalt qatı ilə dolmuşdur. Qazıntı başlayanda torpaq qatı içəridə nəfəs darlığı yaradan şəkildə çirkli, tozlu, rütubətli, o cümlədən narkomaniya aludəçilərinin istifadə etdiyi iynələrlə dolu idi. Burada da döşəmə bəzi yerlərdə dəniz qumu və sement qarışığından məhlul vasitəsilə suvanmış, sexlərin rahat fəaliyyət göstərməsi üçün dümdüz sahə yaradılmışdı. Ekspedisiya heyətinin yekun qərarı ilə həmin nazik suvaq təbəqəsi götürüldü. Bu təbəqədən altı qalın asfalt təbəqəsi vardı. Maraqlıdır ki, asfalt təbəqəsinin içərisində dəmirçi sexindən qalma şonqarlar, alətlər, məhsul qalıqları asfalta yanib qarışmışdı. Asfaltdan çıxarıla bilən artefaktlar inventar üçün götürüldü. Aşkar olunan dəmir materialların intensivliyindən bu zalda Sex mərhələsində xüsusilə dəmirçi ustaların fəaliyyət göstərdiyi görünür. Asfalt təbəqəsinin altından nazik qarışıq gilli torpaq təbəqə üzə çıxdı. Həmin təbəqə isə həm dəmir, həm də mis qalıqlarının çoxluğu ilə seçilirdi. Bu qarışıq təbəqə təmizlənəndə Hamam mərhələsinin Abşeron əhəngdaşından olan döşəmə daş plitələri üzə çıxdı. Bu qalın üzlük daşların üzərində bəzi yerlərdə yaşıl, bəzi yerlərdə qara təbəqə müşahidə olunur. Yaşıl

rəng Hamam binasında misgərliyin də inkişafını göstərir. Beləliklə, İkinci zalın qazıntı sahəsi üç hissəyə ayrıldı: mərkəzdə həm isitmə sistemi xətlərinin nümayiş olunduğu, həm də çirkli suyun axıdıldığı dayaz hovuz, hovuzun kənarında gəzmək üçün səki və tavanı/günbəzi saxlayan dörd ədəd sütun. Sütunlar daşdan blok şəklindədir. Sütun gövdəsi, başı və dabanı ilə birlikdə Abşeron əhəngdaşından hazırlanmışdır. Hər iki zalda sütunların en kəsiyi dairəvi formadadır. İkinci zalda sütunların başı dörd tərəfə çıxıntılı olmaqla həmin çıxıntıların ortasında xətt açılmışdır. Sütunun ayağı isə dörkunc olub, gövdəyə birləşən hissəsi ovaldır. Sütunlar dörkunc dabanın üzərindədir. Kapitel abaka, eksin və boyundan ibarətdir. İkinci zalda şimal-şərq tərəfdəki sütunun dabanına açılıb baxılmışdır. İkinci istiqamət üzrə işlərə uyğun olaraq otağın divarları yoxlanıldı. İkinci zalda da divarlar Abşeron əhəngdaşından tikilib. Bərkidici məhlul kimi gildən istifadə edilib. Divarlar Hamam mərhələsində gəc məhlulu ilə suvansa da, Sovet dövründə qırmızı rənglə boyanmışdır. Təəssüf ki, sonradan dəniz qumu və sementin qarışığı olan məhlul qırmızı boyalı gəc təbəqəsinin üzərinə suvanmışdır. Birinci zaldan fərqli olaraq bu zalda sementli suvaq nazik təbəqə olsa da rütubətli havanın və duzların təsirindən gəci çürütmüş, divarda göz-göz yuvalar yaranmışdır. Toz kimi ovulub tökülən gəci daş divardan çıxarmaq məsləhət görüldü. Odur ki, ekspedisiya heyətinin yekun qərarı ilə divarların suvaq qatının təmizlənməsinə başlanıldı. Ayrı-ayrı vaxtlarda abidəyə müdaxilələrin müəyyən izlərini konservasiya zamanı nəzərə alınmasını ekspedisiya heyəti tövsiyə etmişdir. İkinci zalın cənub tərəfində qapıları həmin zala açılan üç otaq vardır.

Yuxarıda sadalananlar göstərir ki, Zərgərpalan Hamamı XIX əsrin sonları–XX əsrin əvvəllərində Bakı şəhərində Şərq və Qərb memarlıq məktəblərinin sintezindən ibarət olan eklektik üslubda inşa olunmuşdur. Abidənin sütunları, günbəzləri, tağları, qapıları, keçidləri və digər memarlıq elementləri eklektik üslubun bariz göstəricisidir.

Məlum olduğu kimi, ictimai hamamlar şəhər mədəniyyətinin çox vacib atributlarındandır. Azərbaycanın digər şəhərlərində olduğu kimi Bakıda da hər məhəllənin özünəməxsus hamamı olmuşdur. Bu, bir tərəfdən İslam mədəniyyəti ənənələri ilə, digər tərəfdən isə Bakının coğrafi mühiti ilə sıx bağlıdır. Belə ki, Bakı səhra təbiətli, qumsal ərazidir, ilin bütün fəsillərində küləklidir. Bu səbəbdən atmosfer hər zaman daha artıq çirklənir. Bakı iqlim baxımından isti olan şəhərdir. Nəhayət, Bakı neft şəhəridir. Bütün bu amillər, yəni atmosferin çirkliliyi, şiddətli istilər, neft mədənləri ətrafındakı həyat insanların daha çox hamama ehtiyacını şərtləndirirdi.

İctimai hamamələr təkcə gigiyenik baxımdan təmizlənməklə yanaşı, həm də bir növ mənəvi saflaşma, paklaşma məkanı idi. Adətən, ictimai hamamlarda həftənin müəyyən günləri kişilər, müəyyən günlərində qadınlar üçün nəzərdə tutulurdu. Atalar kiçik yaşlı oğul övladlarını, analar isə kiçik yaşlı qız övladlarını özləri ilə hamama gətirməklə onlara həm də müəyyən həyati dərsləri aşılayırdılar. O dövrün hamamları indi geniş yayılmış masaj və gözəllik salonlarının

funksiyalarını da icra edirdi. Nəhayət, hamamlar insanların dincəlməsi, dərhləşməsi, söhbətləşməsi, xanımların öz daş-qaşlarını nümayiş etdirməsi üçün münasib məkan idi.

Zərgərpalan Hamamının inşası, fəaliyyəti Bakının Bayırşəhər ərazisinin coğrafiyasını, inkişaf mərhələlərini arxeoloji cəhətdən araşdırmaq baxımından ilk cəhd kimi dəyərləndirə bilər. Ekspedisiya heyəti hesab edir ki, Bayırşəhər ərazisi hesab olunan yerlərdə bundan sonra hər hansı bir tikinti, söküntü və abadlıq işləri aparılarkən mütləq şəkildə arxeoloqların nəzarəti altında icra olunmalıdır.

İŞ PROSESİ

Birinci zalın cənub-qərb tərəfinin vəziyyəti

İkinci zalın divarlarının vəziyyəti

Giriş otağında ağac kökləri və sementli suvaqlar

İkinci zaldan görünən ilıq su və isti su otaqlarının qapıları

Giriş otağının tavanının vəziyyəti

İkinci zalda iş prosesi

İkinci zalda istilik sistemi kanallarının aşkar olunması

Ekspedisiya üzvü Fariz Xəlilli və mühəndis Cahangir Xələfov

İkinci zalda istilik sistemi kanallarının təmizlənməsi

İkinci zalda istilik sistemi kanallarının aşkar olunması

İkinci zalda istilik sistemi kanallarının təmizlənməsi

İkinci zalda istilik sistemi kanallarının aşkar olunması

İkinci zalda istilik sistemi kanallarının aşkar olunması

İkinci zalda istilik sistemi kanallarının aşkar olunması

İkinci zalda istilik sistemi kanallarının aşkar olunması

Ekspedisiya heyəti və işçilər

İkinci zalda istilik sistemi kanallarının aşkar olunması

Ekspedisiya rəhbəri Prof.Dr. Qafar Cəbiyev,
üzvlər Dr. Fariz Xəlilli, Dr. Elmira Abbasova

Birinci zalda çarhovuz və taxçaların aşkar olunması

Birinci zalda çarhovuz və taxçaların aşkar olunması

Hamamdakı sexdə istehsal olunmuş güləb qablarının aşkar olunması

İkinci zalda asfalt təbəqələrin təmizlənməsi

Birinci zalda sementli suvaqların təmizlənməsi

Dama çıxış pilləkəninin yerinə doldurulmuş qalıqların təmizlənməsi

Hamamın qonşu tərəfindən zəbt olunmuş Ala qapısı

İstifadə olunmuş bəzi alətlər

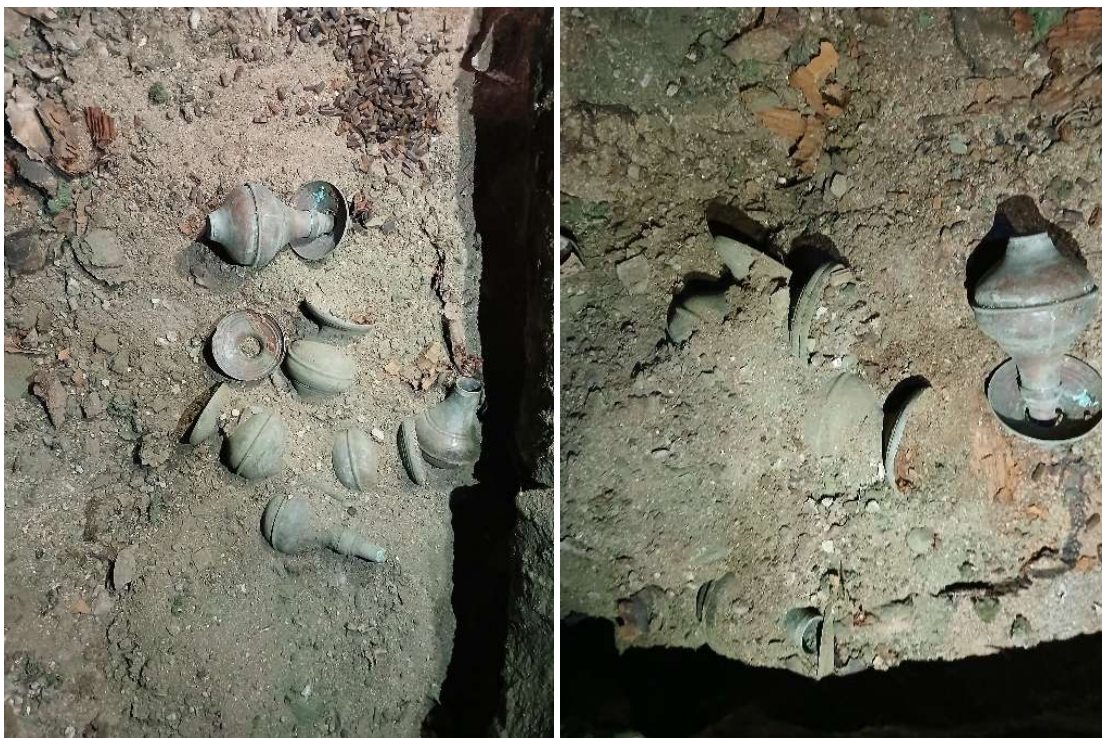
TAPINTILAR

Müxtəlif dəmir əşyalar

İstehsal prosesindən izlər – güləb qabları

Güləb qabları

Güzgü aksesuarları

Şüşə qabların aşkar olunması

Şüşə qablar

Güzgü aksesuarları

Dəmir alətlər

İçərisində maye olan şüşə qab

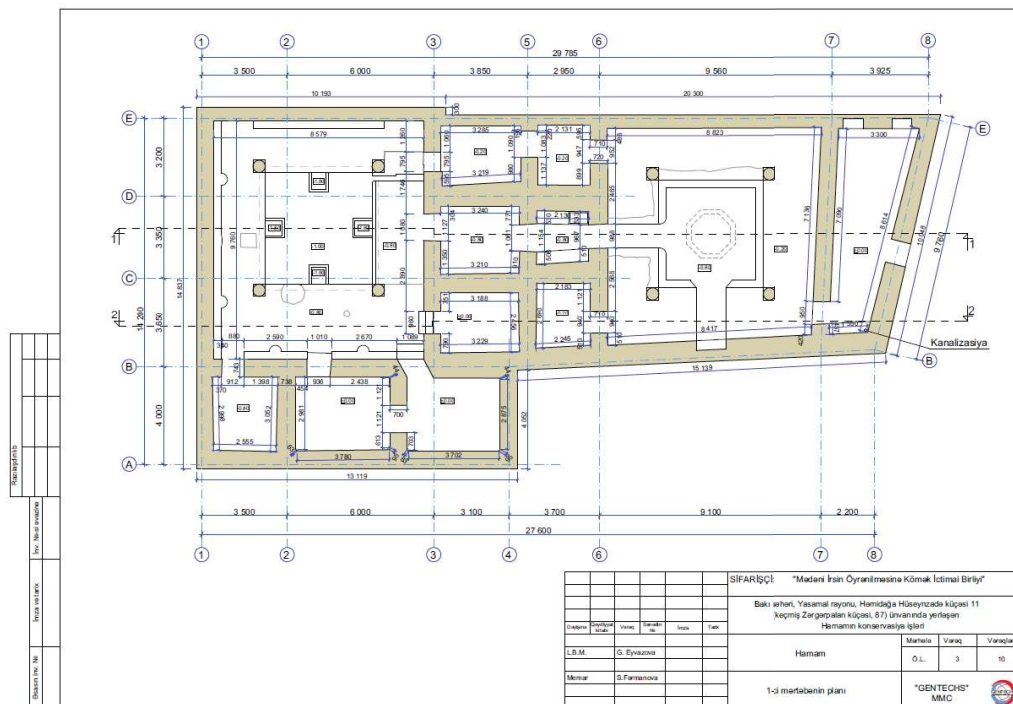
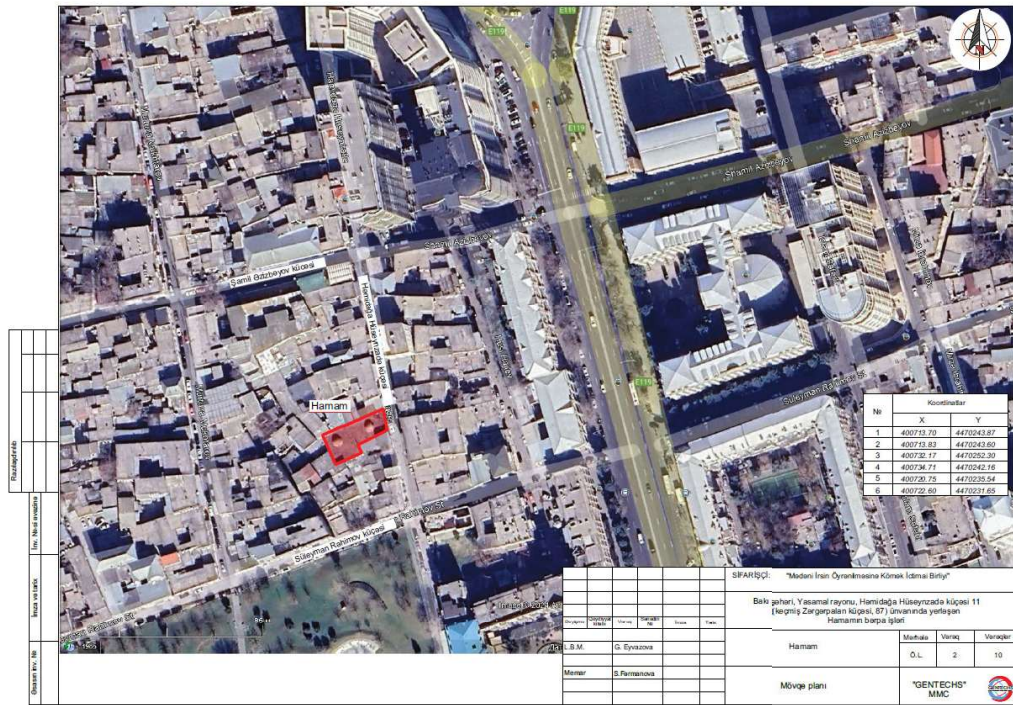
Geyimlər üçün düymələr

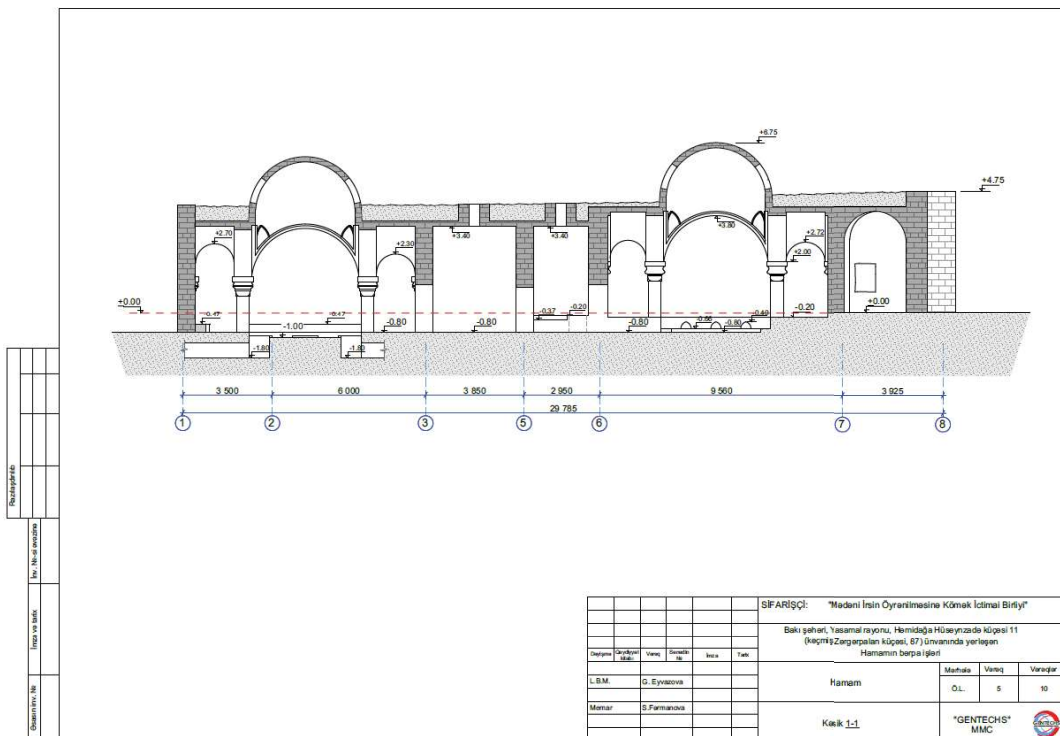
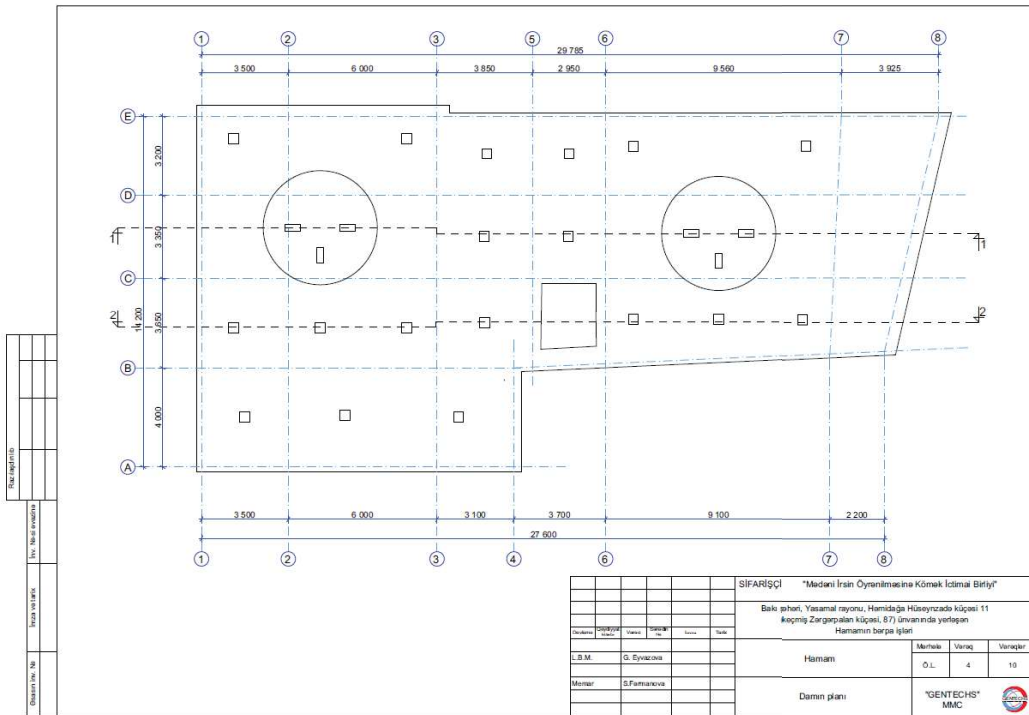

Müxtəlif dəmir əşyalar və bülövlər

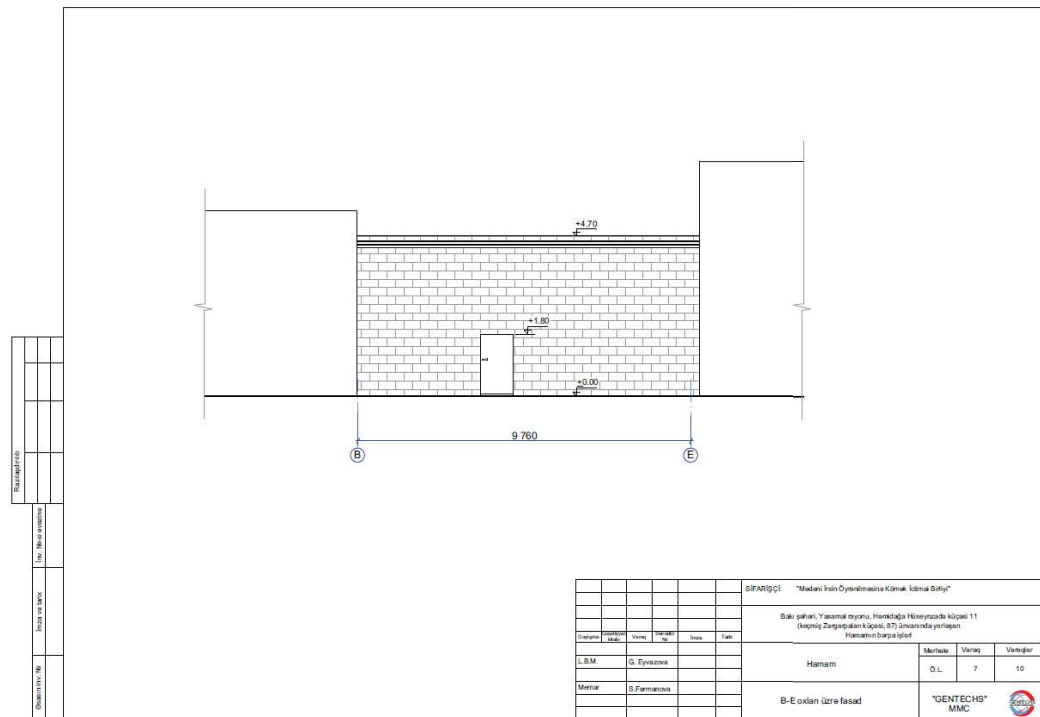
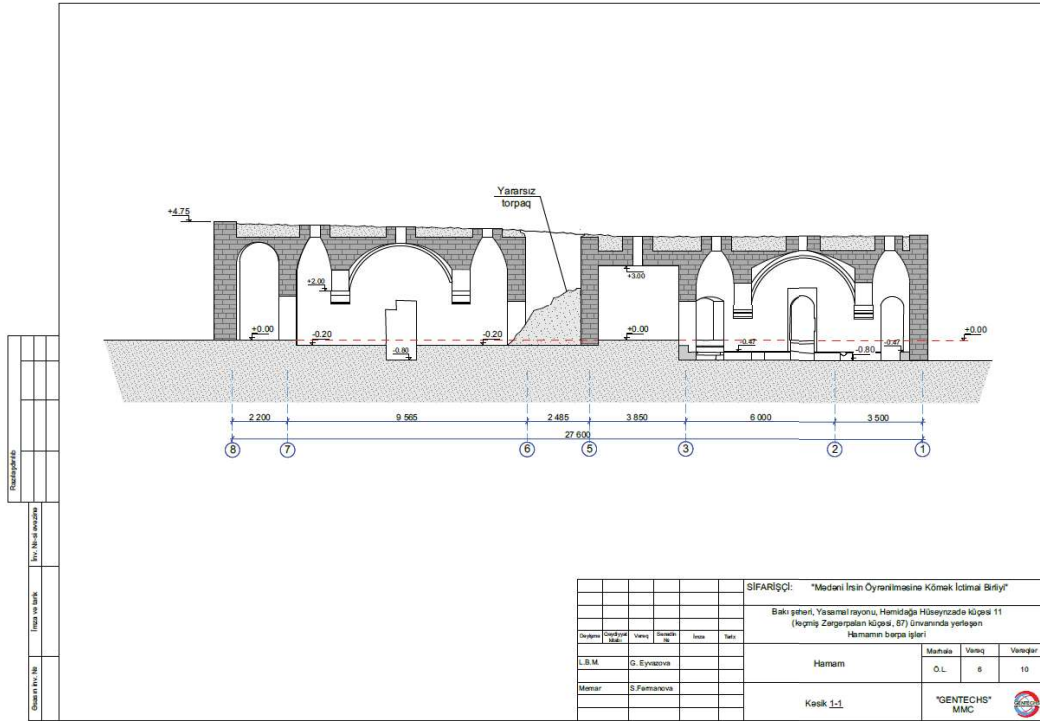

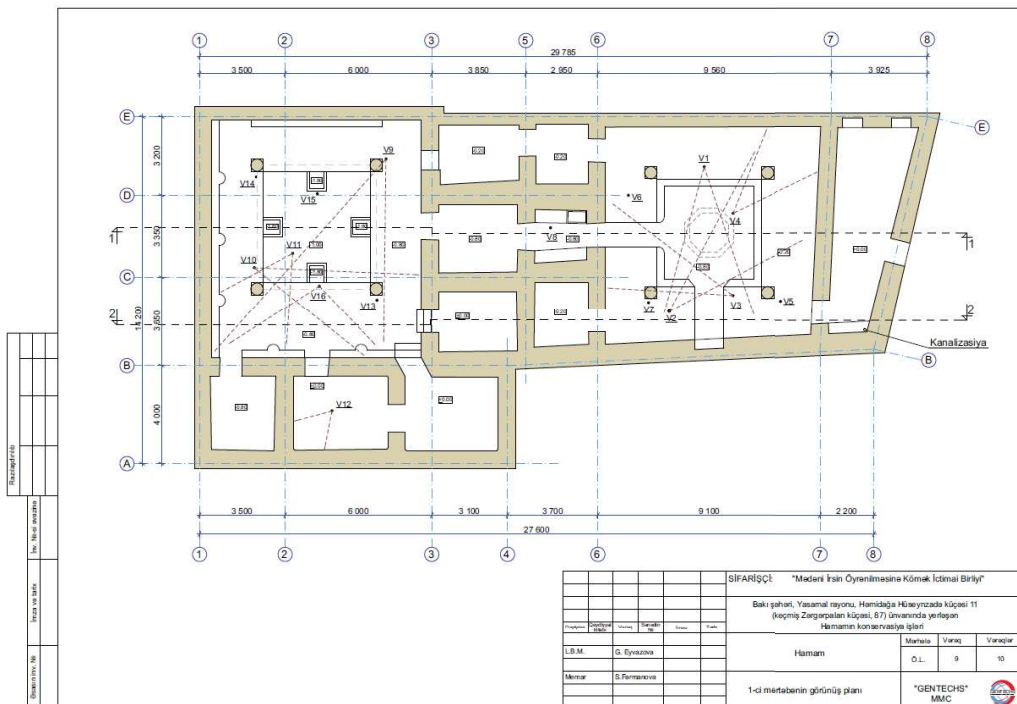
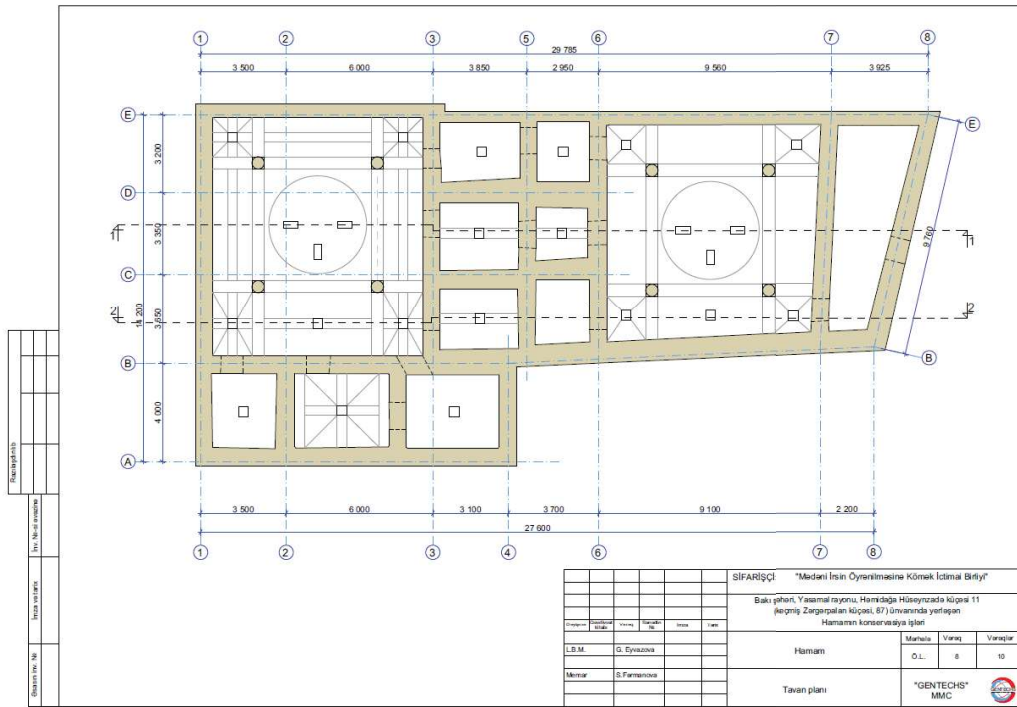
GENTECHS MMC-nin hazırladığı plan ölçüləri

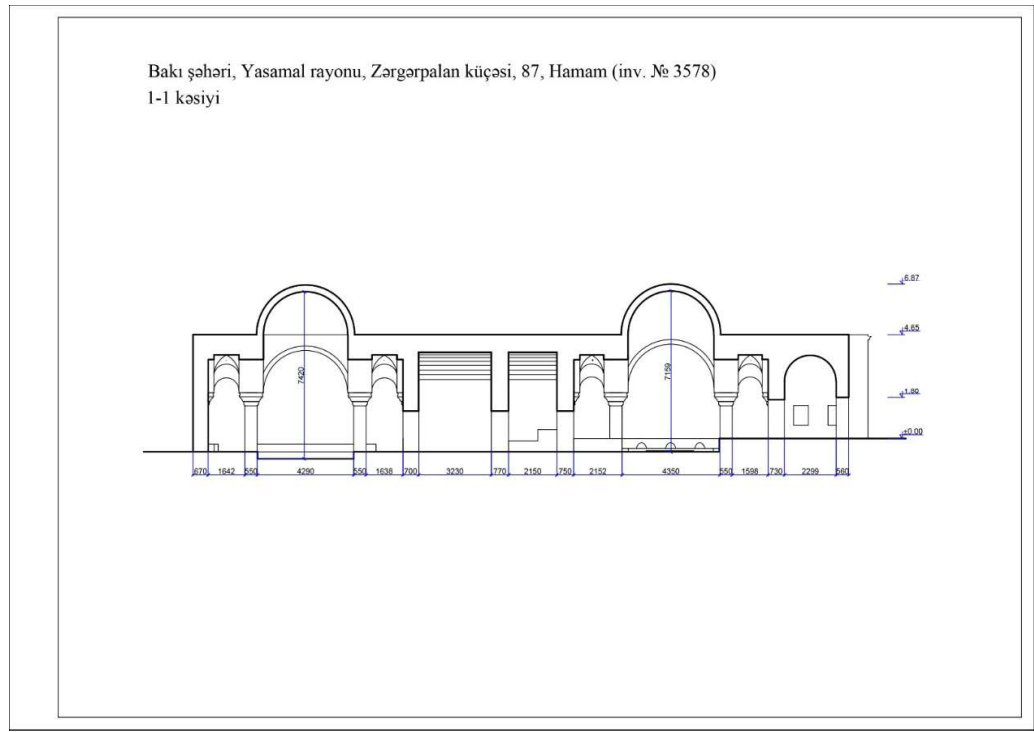
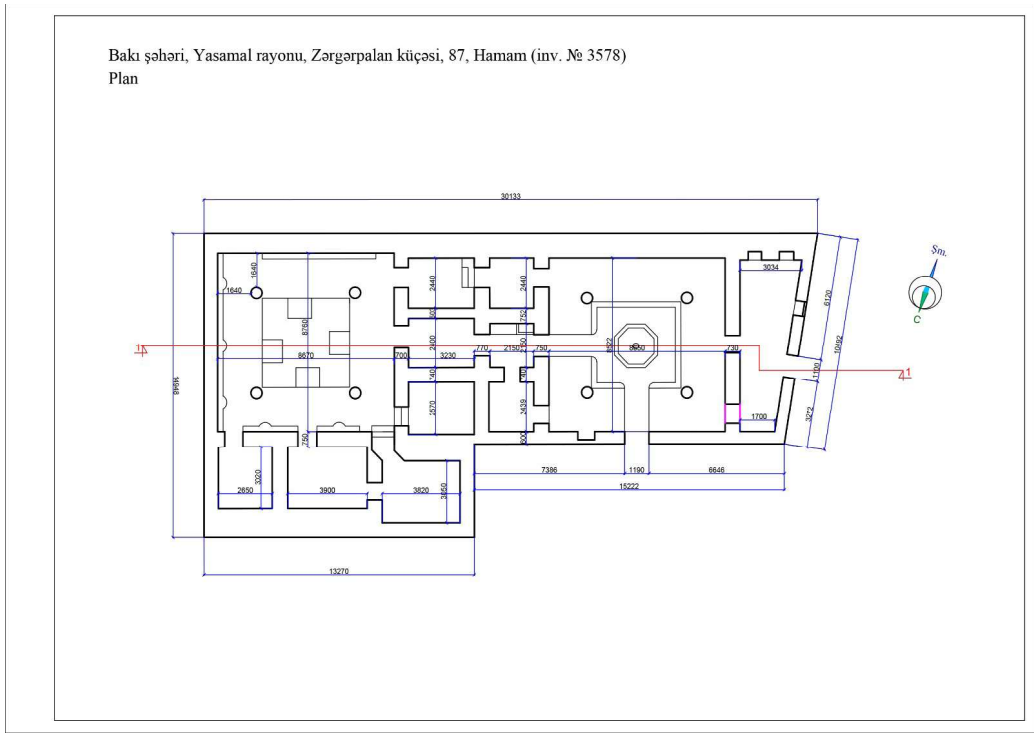
GENTECHS MMC-nin hazırladığı plan ölçüləri

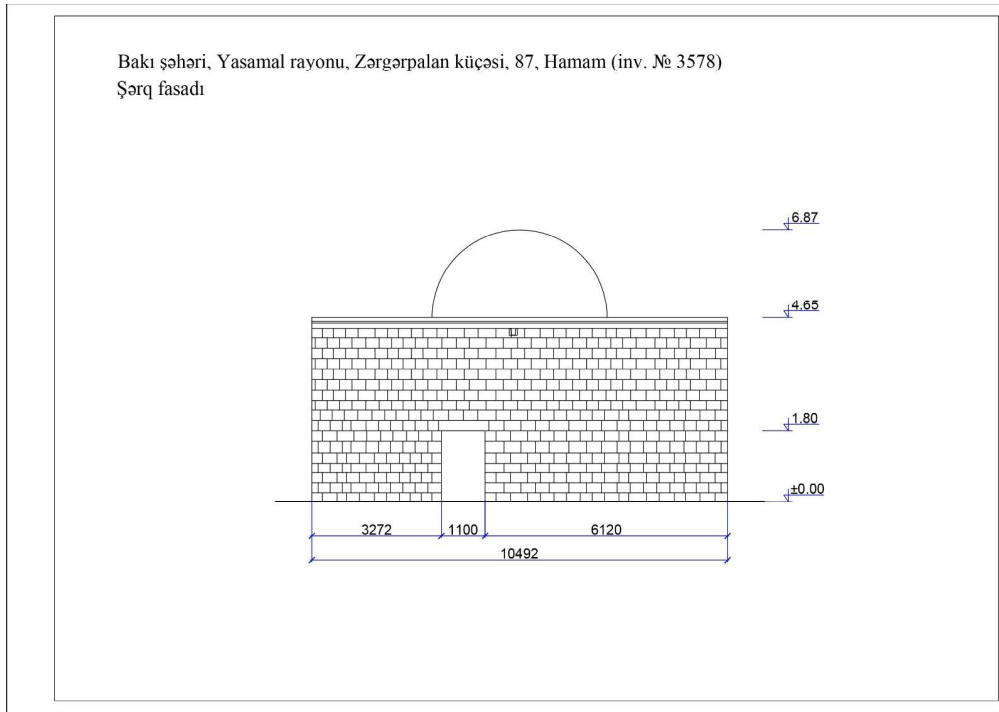
GENTECHS MMC-nin hazırladığı plan ölçüləri

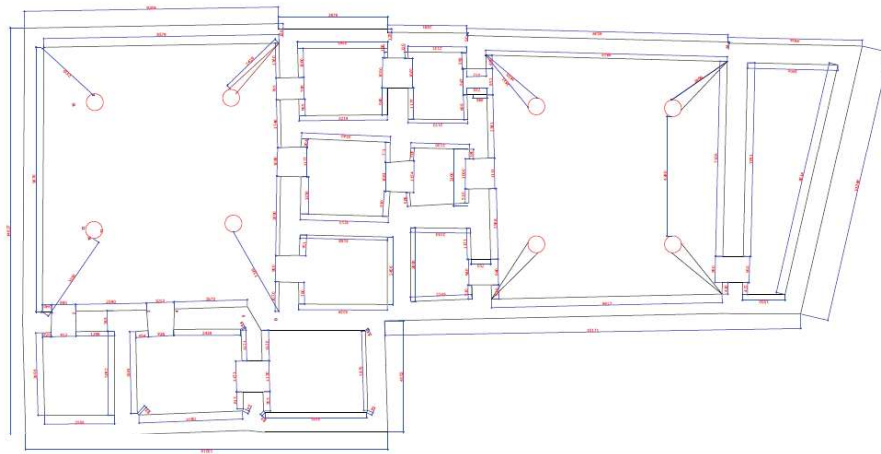
GENTECHS MMC-nin hazırladığı plan ölçüləri

Azərbayca Elmi-Tədqiqat Layihə İnstitutunun Pasport üçün plan ölçüləri

Azərbayca Elmi-Tədqiqat Layihə İnstitutunun Pasport üçün plan ölçüləri

Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universiteti tələbələrinin hazırladığı plan ölçüləri

ƏDƏBİYYAT

Dadashev, S. A., & Useynov, M. A. (1948). *Arxitektura Azerbaydzhana III–XIX veka*. Moskva: Izd-vo Akademii arxitektury SSSR.

Jabiyev, G., Khalilli, F., Abbasova, E., Nurmammadov, M., & Scrinzi, L. (2025, January 17–19). The concept of Bayirshahar in Baku and hammam culture (based on archaeological research of Zargarpalan Hamam). XIII Scientific International Conference «Ohrid – Vodici, 2025», Ohrid, North Macedonia.

www.researchgate.net/publication/388140176

Salam-zade, A. V. (1964). *Arxitektura Azerbaydzhana v XVI–XX vv*. Baku: Izd-vo AN Azerb. SSR.

Sarabski, H. (2018). *Köhnə Bakı*. Bakı: Xan.

Göndərildi: 08.08.2025

Qəbul edildi: 22.08.2025

Təqdim etdi: Fariz Xəlilli

İstinad: Cəbiyev, Q., Xəlilli F., Abbasova E. (2025). Bakı şəhəri Yasamal rayonu Həmidəğa Hüseynzadə küçəsində yerləşən Hamam binası daxilində və ətrafında konservasiya və təmi-
zləmə işləri çərçivəsində aparılan arxeoloji tədqiqatların hesabatı. F. Xəlilli (Hazırlayan).
Mədəni İrs Beynəlxalq Ustad Məktəbi: Tədris vəsaiti. (s. 248-334). Bakı: Xan. <https://doi.org/10.30546/978-9952.2025.1248>

MƏDƏNİ İRS BEYNƏLXALQ USTAD MƏKTƏBİ

TƏDRİS VƏSAİTİ

Hazırlayan:
Dr. Fariz XƏLİLLİ
BAKİ - 2025